

શ્રી ગણોશાય નમઃ

શ્રી હાટકેશામિનકાંદ્રામ નમઃ

આ બી મદ્રાઃ ક્રણી યચ્છ્વ વિશ્વાઃ

(અમને સર્વ દિશાઓથી ઉત્તમ વિચારો પ્રાપ્ત થાઓ.)

શ્રી વડનગારા નાગર મંડળ - મુંબઈનું મુખ્યપદ્ધતિ

ગુજરાત મંડળ

જૂન, ૨૦૧૮

વિશેષાંક

14-6-2018

Carry

‘નાગર મંજૂધા’ પ્રગત કરવા થતા ખર્ચને
પહોંચી વળવા સ્થાનસમર્પણ યોજના
શરૂ કરવાનું વિચાર્યું છે. સ્વજનની સ્મૃતિ
કાયમ રાખવા, મિત્ર કે કુટુંબીજનાને
જન્મદિવસ/લગ્નદિવસની શુભેચ્છા પાઠવવા
તેમજ કોઈ સિદ્ધી સફળતા મેળવવા બદલનો
હરખ વ્યક્ત કરવા પાનાની નીચેના હિસ્સામાં
નોંધ મૂકાશે. ઉપરના ભાગમાં જીવનને સુરમિત
કરી દે એવાં વિચાર-મોતીઓ, ગધખંડ કે
કાવ્યપંક્તિ મૂકાશે. વડનગરા નાગર સમાજની
કલા, સાહિત્ય અને સંસ્કારપ્રીતિનું પ્રતિબિંબ
એમાં જિલાશે. એ માટે અનુદાન નીચે મુજબ રહેશે.

બીજું કવર પેજ (રંગીન) રૂ. ૪૦૦૦

ત્રીજું કવર પેજ (રંગીન) રૂ. ૪૦૦૦

છેલ્લું કવર પેજ (રંગીન) રૂ. ૫૦૦૦

અંદરના પાના (બ્લેક એન્ડ હાઇટ) રૂ. ૩૦૦૦

યોજનાનો લાભ લેવા તંત્રીઓ શ્રીમતી દીના વધરાજાની
અને શ્રીમતી સુહાની દીક્ષિતનો સંપર્ક કરવો.

રજી. ઓ. : એ/૫૮, મહિનાગર નિવાસ, પન્નાલાલ ટેરેસીસ,
ગ્રાન્ટ રોડ (પૂર્વ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૦૭

website : www.shrivadnagaranagar.org

અનુક્રમ

૧) તંત્રીસ્થાનેથી	અતિથિ તંત્રી - નેહા યાણિક	૧
૨) જીવનપથ (નિયમિત કટાર)	ભદ્રાયુ વધરાજાની	૨
૩) શમણું	આશિત દેસાઈ	૩
૪) શરૂ થઈ જાય છે સપનું	સંસ્કૃતિરાણી દેસાઈ	૪
૫) વટેમાર્ગું સપનાં	સંસ્કૃતિરાણી દેસાઈ	૪
૬) ‘રે આ શમણાં’ શમણાં રે શમણાં	અમી યાણિક	૫
૭) દુનિયા અનેરી	હર્ષદ વસાવડા	૬
૮) મારું એક સ્વખન છે કે મારે પાછું મારા નાનપણામાં જાવું છે	મિહિર વોરા	૭
૯) તીર્થકરનાં માતાઓનાં ચૌદ સ્વખન	નરેશ અંતાણી	૧૦
૧૦) ‘પ્રસંગ’	લીના વધરાજાની	૧૩
૧૧) નહીંતર સિતારા હોય નહીં આટલાા..	દિનેશ બુચ	૧૪
૧૨) ઉડાન	વિશાખા પોટા	૧૭
૧૩) શાને આવ્યું સપનું	નિશા નાણાવટી	૧૯
૧૪) રે! આ શમણાં	મેઘા અંતાણી	૨૬
૧૫) સફર શમણાંની	દીના વધરાજાની	૨૦
૧૬) શમણાં... એક વણથંભી વણજાર...	સુહાની દીક્ષિત	૨૨
૧૭) રે શમણાં.....	નીતા હાથી	૨૪
૧૮) શમણું - “ન હુન્યતે”	ભદ્રાયુ વૈશ્વ	૨૬
૧૯) સ્વખન : એક પરપોટો	ચૌલા હાથી	૨૭
૨૦) આવે સ્વખન	ડૉ. સતીશ હાથી	૨૮
૨૧) સપનાનાં શાહજહાં	રેખા અવાશિયા	૨૯
૨૨) એક તૂટેલું શમણું	ગિરિમા ઘારેખાન	૩૧

ટીમ નાગરમંજૂષા

દીના વધરાજાની, નેહા યાણિક, ભદ્રાયુ વૈખણવ તથા સુહાની દીક્ષિત

વિશેષ આમંત્રિત

ડૉ. ભદ્રાયુ વધરાજાની

તંત્રી સ્થાનોથી

શ્રી વડનગરા નાગર મંડળ, મુંબઈ સાથે ૧૪-૧-૨૦૧૨, ઉત્તરાયણના દિવસે જોહાવાનું સૌભાગ્ય સાંપડ્યું એ શાતિજનો માટે કંઈક કરવાના જોયેલા શમણાનું સાકાર સ્વરૂપ. માતૃભાષા ગુજરાતી માટે પહેલેથી જ વિરોષ લગાવ એટલે થયું કે માતૃભાષા માટે કંઈક કરવું જોઈએ. તત્કાલીન પ્રમુખ શ્રી રવીન્દ્ર રાણા અને અન્ય સમિતિ સભ્યોના વિશ્વાસ અને પ્રોત્સાહનથી પ્રયત્નોને વેગ મળ્યો અને ૧૯-૬-૨૦૧૨, ગાણેશ ચતુર્થી (શ્રી મંડળનો સ્થાપના દિન પણ)ને દિવસે “નાગર મંજૂખા”નો પ્રથમ અંક પ્રકાશિત થયો અને સાથોસાથ શરૂ થઈ જુદાં જુદાં વયજૂથો માટેની માતૃભાષા ગુજરાતીમાં લેખનસ્પર્ધા. નાગર મંજૂખાને ‘જનમ-પરણ-મરણ’ના સમાચારથી અલિમ રાખી માત્ર સારું, મૌલિક, સર્જનાત્મક, સાહિત્યસભર એવું શાતિનું મુખપત્ર બનાવવું અને લેખનસ્પર્ધા દ્વારા દેશ-પરદેશના શાતિજનો સાથે પરિચય કેળવવો અને માતૃભાષા ગુજરાતીનો મહિમા કરવો એ પણ શમણું સાકાર થયું. જુદા જુદા ક્ષેત્રની સ્વનામ સિદ્ધ વ્યક્તિઓનાં આશીર્વયન સાથે શરૂ થયેલી “નાગર મંજૂખા”ની આ યાત્રામાં શાતિજનો પ્રેમપૂર્વક જોડાયા છે તેનો ગર્વ છે. નાગર મંજૂખાના અંકો અને અવનવા વિષયો સાથેના વિશોષાંકોને આપે ઉમળકાબેર વધાવ્યાં છે તે બદલ અમે આપના ઝાણી રહીશું. ‘રે આ શમણાં’ વિશોષાંક માટે શ્રી જયદેવ માંકડ, શ્રીમતી નંદિની ત્રિવેદીનો ખૂબ આભાર અને વિરોષ આભાર આપ સૌનો, કરણ તમારો અખૂટ પ્રેમ અને અપાર વિશ્વાસ જ “નાગર મંજૂખા”નું પ્રેરકબળ અને હુમેશા કંઈક નવું કરવા અમને પ્રોત્સાહિત કરે છે. આમ જ આપનો પ્રેમ વરસાવતા રહેજો.

થઈ અને તે છે પરમવંદનીય શ્રી મોરારીબાપુના આશીર્વયન. પૂજ્ય બાપુ નાગર મંજૂખાને અને તે દ્વારા નાગરશાતિને આશીર્વયન આપે એ શમણું સાકાર થયું ૧૪-૬-૨૦૧૮ને દિવસે. આનંદની ચરમસીમા જ જાણો. પૂજ્ય બાપુનો કવિ રમેશ પારેખના આ કાવ્ય દ્વારા આભાર માનીએ છીએ

સંત

પાંચીકાના હોય, હોય નહીં કદી સંતના ટગલા સંત સહુને મુક્તિ વહેંચે, નહીં વાધાં, નહીં ડગલા

કેવળ હુસ્તી, ગરીબાઈ કે ગરથ અહે નહીં કશાં નિજમાં નિજની મબલાખ મસ્તી, છતાં ઉન્મની દશા,

દેવે સૌને સરખાં, એને નહીં અરિ, નહીં સગલાં

આજ કોઈને ફળિયે, કાદે કોઈ અરાણ્યે જોડે પડે ન સુઝે ખુદનો ઢાંઢો એમ જગતને અહે

દુર્લભ એ દરવેશ કે જેના કાળ સાચવે પગલાં

‘રે આ શમણાં’ વિશોષાંક માટે શ્રી જયદેવ માંકડ, શ્રીમતી નંદિની ત્રિવેદીનો ખૂબ આભાર અને વિરોષ આભાર આપ સૌનો, કરણ તમારો અખૂટ પ્રેમ અને અપાર વિશ્વાસ જ “નાગર મંજૂખા”નું પ્રેરકબળ અને હુમેશા કંઈક નવું કરવા અમને પ્રોત્સાહિત કરે છે. આમ જ આપનો પ્રેમ વરસાવતા રહેજો.

અતિથિ તંત્રી
નેહા યાણિક

વાચક : જીવનઘડતરનો કીમિયાગર

બહુ કપુરું થતું જાય છે સમરણોને હંઠોળવાનું... , ના, સ્મરણને તાજાં કરવાં મુશ્કેલ નથી, પણ સમૃતિઓનો પટારો એકવાર ખૂલે ને પછી કાબૂ બહારનો પ્રવાહ તેમાંથી વહે છે, ઘસમસતો અને અવિરત; મુશળધાર વરસાદની હેલી જેવો અનુભવ થાય છે!.... એમાંય એ પટારાનું કોઈ ગમતું ખાનું ખૂલી જાય એટલે તો આખી વાત કાબુ બહાર...

એમાં કોઈ પૂછી બેહુંકે તમે ક્યારથી વાંચતાં શીખ્યા? શું વાંચ્યું? કેમ વાંચ્યું? કેવું લાખ્યું? ભારે મૂંજવણ થઈ. શો જવાબ દેવો? ક્યારથી વાંચતાં શીખ્યાનો જવાબ તો ફટ દઈને મળ્યો : જ્યારથી જીવતાં શીખ્યા ત્યારથી વાંચતાં શીખ્યા!!!

નાનું ઘર અને મોટું કુટુંબ. દોઢ-બે રૂમના મકાનમાં સાત જાણ જીવે અને એમાં મા-બાપના આપણે ચોથા કમના એટલે કહો ને : Last but one! ઉત્તરચદ સંતાનોને ઉછેરવાનું, ભાણવાના ચોપડાનુંય માંડ થતું, ત્યાં બીજી ચોપડીઓને ક્યાંથી સ્થાન મળે? ઘરમાં એવી કોઈને વિશેષ વાંચનની રૂચિ નહીં એટલે નિવ્યા પૂછે છે તેવું વાંચન નાનપણથી ભેટમાં ન મળ્યું. ઘરમાં એક છાપું નિયમિત આવે, એ ઊંઘું ધાલીને વાંચી જતો તેવું યાદ છે, પણ છાપાના વાંચનને કંઈ વાંચનપ્રીતિ થોડી કહેવાય? ...પણ હા, મને ભાણવાના ચોપડા સાચવવા-ગોઠવવા બહુ ગમે. આ ચોપડા મને જાદુઈપેટી જેવા લાગે. નાના નાના અક્ષરોમાં પાને પાને કેટલું બધું લખ્યું હોય? જ્ઞાનનો બંડાર એકાદ ચોપડીમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યો હોય! એટલે નિશાળના ચોપડા વહાલા બહુ, તેને સાચવું, તેને રૂપાળાં (છાપાનાં પાનાંના...) પૂંડા ચાડાવું, તેની પર નામ લખી ગુંદરથી કાગળ ચીપકાવું અને જાળવીને ટેબલના સંયુક્ત ખાનામાં કે હેલીમાં (...તે સમયની સ્કૂલ બેગમાં...) રાખું.

કોઈ પણ પુસ્તકના એક પણ ખાનામાં ખૂશોય વળી જાય તો મને ઓછું આવી જતું! આજે પણ મારે મન પ્રત્યેક પુસ્તક સજીવ છે, તેના પર ધૂળ ચેતો મારો જીવ કપાય! આમ, પુસ્તકપ્રીતિ બચપણથી...પણ ખરું વાંચન શરૂ થયું ત્રીજા ધોરણમાં હતો ત્યારથી...

ત્રીજા ધોરણમાં રાજકોટની ખુનિસિપાલિટી સંચાલિત શાળા નં. ૨૨ (સરકારી સ્કૂલ)માં ભાણતો હતો, ત્યારની વાત છે. હું ગોખેલું બરાબર યાદ રાખી ફડ્ફડાટ બોલી જવામાં દોશિયાર હતો, એટલે શહેરમાં નાની-મોટી સ્પર્ધા હોય તો મારું નામ મોકલવામાં આવતું. રાજકોટના શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ દ્વારા સ્વામી વિવેકાનંદજીના જન્મદિન નિમિત્તે મુખપાઠ સ્પર્ધામાં મેં સ્કૂલ વતી ભાગ લીધો ને હું પ્રથમ આવ્યો. મને ઈનામમાં સ્વામી વિવેકાનંદ - શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને શ્રી મા શારદાદેવીની નાની નાની ચોપડીઓ બેટ મળી. ઈનામમાં આશ્રમે બધા કરતાં કંઈક જુદું આપણું હતું, એવું મને લાખ્યું. ઘરે આવીને ઘરના સૌને તે ચોપડીઓ એકવાર બતાડી બધી મારી કને રાખી દીધી. તેને બહુ સાચવતો, જાણો કેમ મારી જાગીર હોય.. મારા સૌથી મોટા ભાઈ હોશિયાર, તેણે આ ચોપડીઓ વાંચવા માગી તો મને કશુંક લૂંટાય જશે તો? એવી ભાવના થઈ.. એટલે મારા ભાઈને કહ્યું: તું આ ચોપડીઓ વાંચતો તો નથી, તે રાખી મૂકી છે... એટલે મને એમ થયું કે ચોપડીઓ મને મળી છે તેથી તે મારી છે એવો દાવો લાંબો સમય નહીં ટકે; આ ચોપડીઓ આપણે વાંચીએ તો તેના પર આપણો હક્ક બને... બસ, એટલે ઠાવકા થઈ બધા નોંધ લે તેમ મેં પુસ્તક વાંચવાનું શરૂ કર્યું. આમ, ગાણવું હોય તો ગાણાય કે મેં ત્રીજા ધોરણથી પુસ્તકવાંચનો પંથ આદર્યો.

ભદ્રાયુ વધરાજાની

“શમણું”

...અને ત્યાં તો અચાનક આંખ ઉધડી ગઈ... તો જે તાજેતરમાં જ જોયું હતું એ શું હતું? ના...ના...હોય નહીં...હા પણ સાચે જ એ સપનું હતું. મનભાવન સપનું... ગમતા માણસો, ગમતી જગ્યાઓ, ગમતી વાતો, બધું જ ગમતું ને મનગમતું.

બધું જ સમયસર, બધું જ ‘થવું જોઈએ’ એ પ્રમાણે... બધીજ POSITIVITY, કોઈ જ આણાધાજતી વાત કે વિચાર નહીં, બધાની જ વાત સમજદારીથી ભરપૂર... ઉજાસ જ ઉજાસ...

શબ્દો પણ મીટરમાં...’ ગા લ ગા લ ગા ગા’ જેવું “ગા લે ગા લેગા” જેવું... બધુંજ સંગીતમય.... બધું જ સૂરીલું... મનને ગમે તેવું જો સૂરીલું સંગીત હોય તો નાદ હોય - નાદ હોય તો બ્રહ્મ હોય... બસ એ પ્રભુને Just touch કર્યુને... ‘શમણું’!!!

આશિત દેસાઈ
સુપ્રસિદ્ધ સ્વરકાર
અને ગાયક

(૧)

શરૂ થઈ જાય છે સપનું

હું ચાલું છું ને

એક સપનું શરૂ થઈ જાય છે,
વધવા માડે છે મારી સાથે આગળ.

અટકી જાય છે તરત

ઉભો રહું છું જયારે.

હોતું નથી મારી સાથે

બેસું છુંકે સૂઈ જાઉ છું ત્યારે.

ઢળી પડે છે

ત્યાંજ રસ્તા પર

સાંજ પાછે આવું છું જયારે.

આમ કેટલાય સપનાઓ પડ્યા છે અધુરાં

મૂર્ખિકા મારા રસ્તામાં

સવારે આગળ વધતાં રસ્તામાં પહેલું મળે છે

જ્યારે

પેલું અધુરું સપનું

ચાલવા માડે છે મારી સાથે તરત

જાગ્રત થઈ.

ચાલતા હોય છે મારી સાથે

એક સાથે

બે સપના

તો કોઈ વાર ચાર, પાંચ, છ પણા.

મને ખૂબ ગમે છે

મારી સાથે સપનાનું યોળું.

બસ સૂઈ ગયો કબરમાં મસ્ત

લાગે છે

રાતે ઊંઘી જાઉ છું જયારે.

બધું જ બંધ તદન.

એટલે જ મને સુવું નથી ગમતું

ગમે છે મને ચાલ્યા કરવું

સપનાઓની સાથે, ... સંગાથે...

(૨)

વટેમાર્ગું સપનાં

ઉભી રહું છું હું

મારો દ્રવાજો ખોલી

રાતના અંધારા આકશમાં.

કેટલાય માઈલો સુધી બીજું કોઈ ઘર નથી રસ્તામાં.

કોઈ એકલ-દોકલ વટેમાર્ગું સ્વખનું પસાર થતું

હોય,

તો આરામ કરવા બોલાવું છું

ને આગ્રહ કરી રોકી પાંચ છું એને

બહુ મજા આવે છે ગપ્યાં મારવાની

ને આગળ જવા દેતી જ નથી એને

તેને પણ ખૂબ ગમી જાય છે મારે ઘેર.

કોઈક વાર તો આખી મોટી ટોળી હોય છે

સપનાંની,

તો એમનેય રોકી પાંચ છું.

માણસો સમાય નહીં તેટલા હોય

તોય સપનાં તો કયાં સમાઈ જાય છે

તે ખબરેય નથી પડતી.

કેટલાંય વર્ષોથી આમ રોકી પાડ્યાં છે

સપનાંઓને.

પહેલાં તો ધર્મશાળાની જેમ એક રાત રોકાવા થાય

છે તૈયાર,

પણ પછી તો તેઓ જ માની જાય છે કાયમ રહેવા.

સપનાંઓનું નગર થઈ ગયું છે હવે મારા ઘરમાં.

રાત પડવા આવી છે ને જાઉ છું હું દરવાજે

વટેમાર્ગું સપનાંઓ આવતાં જ હશે હમણાં....

- સંસ્કૃતિરાણી દેસાઈ

‘‘રે આ શમણાં’’ શમણાં રે શમણાં

જીવનને સ્વપ્ન માનું છું,
મગર ત્યાંગી નથી શકતો,
છું એવી જાગૃતિમાં કે
વધુ જાગી નથી શકતો.

-‘બેફામ’

અહીં શાયરના વિચારમાં જે સચોટતા છે. તે દિલને સ્પર્શી જાય છે. તેને આખું જીવન જ સ્વપ્ન લાગે છે. જીવનના સાંધ્યકાળે જ્યારે પાછું વળીને જોઉં છું ત્યારે મને પણ એમ જ લાગે છે કે આખું જીવન હું સ્વપ્નવત્ત જવી ગઈ.

ના, હું નથી માનતી કે શમણાં એક ભ્રમણ છે. ચોરવાડથી મુંબઈ સુધીની સફરમાં એક સાવ સાધારણ વ્યક્તિએ જોયેલું સ્વપ્ન, એક સામ્રાજ્યમાં પરિણામ્યું. ભારતમાં આવી કેટલીય વ્યક્તિએ છે જે ગ્રેરણાનો ખોત થઈને રહી છે. આવી હસ્તીઓ પોતાનાં શમણાંને સાકાર કરવા માટલીને લાત નથી મારતા, પણ અથાગ પરિશ્રમ કરી તેમાથી પોતાને માટે અને સમાજને ઉપયોગી થાય એવું ‘‘કંઈક’’ બનાવે છે.

સાવ નાનું બાળક ઊંઘમાં પણ ખડખડાટ હુસે ત્યારે વડીલો કહે છે કે તેને પૂર્વજન્મની મજાની વાતો યાદ આવી રહી છે. શમણાંની શરૂઆત ત્યારથી જ થાય છે. જેમ માટીમાં ધરબાએલું નાનકડું બીજ, યોઝ્ય વાતાવરણ અને પોષણ મળતાં વૃક્ષ બને છે તેવી જ રીતે બાળકમાં રહેલી

સુષુપ્ત ઈચ્છાઓ ઘરના વડીલોના સાથ-સહકાર અને પોતાની સ્વીકારી તેનું સ્વપ્ન સાકાર થાય છે.

આમ તો શમણાંના ઘણા પ્રકાર છે, પણ મુખ્યત્વે પ્રેમીઓ, ભયભીત થયેલાં બાળકો, સાન્નિવક વ્યક્તિઓ, તામસી વ્યક્તિઓને શમણાં આવે. ભગવાન બુદ્ધના જન્મ પહેલાં તેમની માતા માયાને સ્વપ્ન આવ્યું હતું કે એક સફેદ હાથી કમળનું ફૂલ એમની કૂખમાં મૂકી ગયો છે. વિદ્વાનો એ કંધું કે રાજા તમારે ત્યાં કોઈ મહાન આત્માનો જન્મ થવાનો છે ને ભગવાન બુદ્ધ અવતર્યા. આવી તો ઘણી વાર્તાઓ પુરાણોમાં છે. જે શમણાંની સત્યતાને પ્રમાણિત કરે છે. શમણાં બંધ આંખે અને ઉઘાડી આંખે પણ જોઈ શકાય. એક શિક્ષક હોવાને કારણે મેં મારા ઘણા વિદ્યાર્થીઓને ઉઘાડી આંખે શમણાં જોતાં જોયાં છે. ઘણી વાર હું એ વિદ્યાર્થીને બહાર બોલાવી પૂછું કે આજે મેં શું ભણાવ્યું તો કહે છે કે ‘‘સોરી મેડમ! મારું ધ્યાન નહોતું.’’ મારા વિદ્યાર્થી મને કોઈ દિવસ ખોદું ના કહેતા. કયારેક મેચનો વિચાર કરતાં તો કયારેક સવારે પેદેલી મમ્મીની વઢ પર મંથન કરતાં હોય!

શમણાં ઉઘાડી આંખે જુઓ કે બંધ આંખે, એને જોયાં પછી ભુલાતાં નથી અને જો એને સાકાર કરવા હોય તો પહેલાં શીખવું પડે કેવી રીતે દૂરદર્શી બની અને યોજના ઘડવી અને પછી યોજનાની પાછળ કમરતોડ મહેનત કરવી પડે છે. જે હોય તે સંબંધોને સાચવવા પડે ને નવા સંબંધો કેળવતાં શીખવું પડે.

“સબકા સાથ સબકા વિકાસ” મંત્રને જૂમલામાં ગણપાત્રો છે, પણ આપણા પ્રધાનમંત્રીની વાતો મહદું અંશો સાચી જ હોય છે. દૃઢનિશ્વય અને પરમકૃપાળું પરમેશ્વરમાં શ્રદ્ધાની સાથે જો અથાગ મહેનત ભણે તો શમણાં ભ્રમણાં ના બને, પણ જીવન બને અને આનંદ આપે.

શાળાનાં બાળકોને નિબંધ લખવા અપાય છે. “જો હું પ્રધાનમંત્રી બનું તો.... આવાં શમણાં જોતાં જોતાં બાળકમાં રહેલું પેલું બીજ અંકુરિત થાય તો પછી સાવ સાધારણ કુટુંબનો બાળક ચા વેચતાં વેચતાં હિન્દુસ્તાન જેવા દેશનો પ્રધાનમંત્રી બની જાય તો કોઈને નવાઈ ના લાગવી જોઈએ. એણે તો શમણું જોયું હતું ને ભારત દેશને બીજા દેશોની હરોળમાં મૂકવાનું અને અત્યારે એ ઉદ્ઘાટન દિવસ અને ૧૮ કલાક રોજના કામ કરી. દેશને

આગવી પ્રતિભા આપી રહ્યા છે. અમથા અમથા લોકો “મોદી-મોદી નથી કરતા. શમણાં રે શમણાં તને જોવાની મારી હોંશ ક્યારેય નહીં પુરાય....

શમણાંની સૌથી વધારે મજા છે કે વ્યક્તિને આપણે ક્યારેય ના મળ્યા હોઈએ કે મળવાની કોઈ દૂર દૂર સુધી આશા પણ ના હોય તે વ્યક્તિ સાથે આપણે શમણાંમાં થોડો સમય આનંદથી ગાળીએ છીએ.

આજથી ૪૮ વર્ષ પહેલાંની વાત છે. ગાઢ નિક્રમાં સૂતેલા મારા પતિને મેં ઉડાડ્યા તો એ ચિહ્નાઈ ગયા! “હું દેમા માલિની સાથે વિમાનમાં બેસવાનો જ હતો અને તે..” “હા મે રંગમાં ભંગ પાડ્યો”!

પણ એક વાત તો ચોક્કસ દરેક વ્યક્તિનું એક આગવું શમણું હોવું જ જોઈએ.

અમી ચાંદ્રિક

દુનિયા અનેરી,

શમણાંની દુનિયા અનેરી, ભાત-ભાતનાં શમણાં

સુંદર સૃષ્ટિ સર્જન કરતાં કેવાં રંગીન શમણાં...

ખુલ્ખી ને બંધ આંખે દેખાય આ શમણાં...

અનેરી યાદને આકાર આપી જાય છે શમણાં...

ખીલેલા મેઘધનુષી રંગ વેરી જાય છે શમણાં...

સંધ્યાની અનેરી શોભા વધારી જાય છે શમણાં...

પૂનમ-ચંદ્રના સંગીતને સજાવી જાય છે શમણાં...

સિતારાની સંગાથે વહી જાય છે શમણાં...

નિશા, ૨૪ની રંગીલી રાતનાં ગીત ગાય છે શમણાં...

ગીગી ઉષા ને લુમ થઈ જાય છે શમણાં...

- ઉર્ધ્વ વસાવડા

મારું એક સ્વઘન છે કે મારે પાછું મારા નાનપણમાં જાવું છે

મિત્રો ઉપરનું મથાળું વાંચીને મને અને આપણને સૌને જગાજિતસિંહની જાણીતી ગજલ “યેં દોલત ભી લે લો, યેં શોહરત ભી લે લો, ભલે છીન લો મુજસે મેરી જવાની મગર મુજકો લોટા દો બચપન કી યાદે, વો કાગળ કી કસ્તી વો બારીશ કા પાની”. મારું એક સ્વઘન છે કે મારે પાછું મારા નાનપણમાં જાવું છે, કારણકે કોઈ દોષ નહિ નિર્દેખ અને વિશુદ્ધ પ્રેમ તમામ પ્રતિ, મનમાં કોઈ રાગ અને વેર નહિ, બધાને દોડીને મળવા જાવું અને અહીં તહીં ફરવા જાવું, કોઈ ડિજિટલની દુનિયા નહિ, કોઈ પ્રદૂષણ નહિ, કોઈ જવાબદારી નહિ,

માના ખોળામાં બેસીને જમવું અને બાપના ખબે ફરવું, કોઈ લોબ, મોહમાયા નહિ. ભાગવાનું અને દેહવાનું, એક શેરીમાંથી બીજી શેરીમાં, એક મિત્ર સાથે ફરવું અને નદી કે તળાવમાં નાહવા જવું, દફતરનો કોઈ ભાર નહિ, એક પાટી અને એક પેન લઈને નિશાળ ભાગીને પેલા કે બીજા બાંકડે બેસી જવું, ઉમંગ, મસ્તી, કંજિયો, રીસ, નાની મારામારી, મનમાં કોઈ પક્ષપાત નહિ, પળમાં રીસ અને પળમાં ભગા, કોઈ અનામત, ઉત્તાલ, નાતજાત નહિ. બસ એક વાત, મિત્રતા એટલે બાળપણ, આવા બાળપણમાં મારે જે ટાઈમ મશીન હોય તો પાછું જાવું છે, જો મારો મિત્ર

ડેરેમોન હોય તો. ખરેખર પાછા જાવું છે અને બાળપણને એકવાર મન ભરીને માણવું છે. ‘બાળપણ, એક મધુર સ્મૃતિ’ નામના એક લેખમાં નવા લેખક દિનેશ બી. ગોસ્વામી જાણાવે છે કે બાળપણ - એક એવી મીકી મધુર યાદ જે જીવનના ગમે તેવા કપરા સમયમાં, તડકા-છાયામાં, સુખ દુઃખમાં વ્યક્તિની સાથે રહે છે. વ્યક્તિ કંઈ પણ ભૂલી શકે છે. બસ નથી ભુલાતું તો આ નિર્દોષ અને નિઃસ્વાર્થ બાળપણ. આ એક જ તો એ સમય છે જેની સાથે જીવનની અમૂલ્ય યાદો જોડાયેલી હોય છે અને એ કાયમી આપણી સાથે જ રહે છે. સ્વદેશમાં ભાણીને વિદેશ ગયેલો છોકરો, જ્યાં તે લાખો કમાતો હોય છતાં પોતાના ઘરની આસપાસ નાનીનાની ગલીઓમાં રમેલી એ રમતો ક્યારેય ભૂલતો નથી. દીકરી વહાલનો દરિયો, જે પરણીને પોતાના પિયરથી હજારો માઈલ દૂર ક્યાંક બેકી હોય તોપણ એને ઘરનો એકે એક ખૂશો યાદ રહે છે. એ ક્યારેય ભુલાતું નથી. સિતેર વર્ષનાં તેશીમાને પણ એના બાળપણની એક નાની અમથી વાત યાદ આવી જાય તોપણ એના ચહેરા પર એક નિર્દોષ હાસ્ય રેલાઈ જતું હોય છે. છે કે નહિ? બાળપણ વસ્તુ જ એવી છે!!! સ્વદેશ ફિલ્મમાં નાસામાં વૈજ્ઞાનિક બનતો શાહુરખ ખાન પોતાના બાળપણને ભૂલ્યો નથી તેનું તાદ્દશ વાર્ણિન આસુતોષ ગોવારિકરે આ ફિલ્મમાં કર્યું છે. આવું છે બાળપણ. મશહૂર ટીવી સિરિયલ તારક મહેતા કા

ઊલટા ચશમાંમાં ભિડી પોતાની વાત હંમેશા કહે છે હુમારે જમાને મેં એટલે બાળપણ, તેમાં એક ઓપિસોડમાં બધા ગોકુલધામ નિવાસી પોતાના બાળપણને યાદ કરીને રમતો રમે છે અને બાળપણ દિવસ પણ ઊજવે છે. ડ્રેઝિંગ બુકમાં મીણિયા કલર પૂરવા, ચોપડીના પુષ્પ પર બોલપેનમાંથી રેલાય ગયેલી સાહીના ડાધા, દફ્તરના તૂટેલા નાકાંમાં સેડાવાળા રૂમાલની ગાંઠ, સવારે ઓળી દીધેલા અને સાંજે તહેસનહેસ થઈ ગયેલા વાળ, નોટમાં આડાઅવળા અક્ષરે લખેલો ગાયનો નિબંધ, અડવું પડવું ખાઈને ધીરે અવાજે પૂછાયેલો પ્રશ્ન “મમ્મી, હવે રમવા જાઉં?” આ બધું એટલે પણ બાળપણ, ટીચર જ સર્વસ્વ એવું દફ્તપણે માનવું અને બીજા કોઈનું કઈ ન માનવું એ બાળપણ, કેલેન્ડરનાં તારીખનાં પાનાં કોઈને પણ પૂછ્યા વગર ફાડીને એમાંથી હોળી બનાવી વરસાદના પાણીમાં ફેરવે એનું નામ બાળપણ. દરેક વસ્તુને પ્રશ્નાર્થની નજરે જુએ એ પણ બાળપણ અને સ્વાર્થ વગરનો આગ્રહ એટલે બાળપણ. નફા વગરનો વેપાર અને ખોટ વગરનો ધંધો એટલે બાળપણ. કાર્બૂન ચેનલ, થર્મોકોલનું ઘર, લાઈટવાળી ગાડી, ગુરી ગુજુની શાદી એટલે પણ બાળપણ. “ચાલો, હું ભાણવું બાકીના બધા ભણો” એ પણ બાળપણ, “ચાલો, હું નોકરીએ જાઉં ને તારે રસોઈ કરવાની હો?” હા એ પણ બાળપણ. નદી પર્વત, અંધારો પાડો, સ્ટેચ્યુ અને ગો એટલે બાળપણ, મમ્મી પણ્યાને તોતળા અવાજમાં ફરિયાદ એટલે પણ બાળપણ અને

દાઈ નાનીની જૂની સાડીમાંથી કાપકૂપ કરી બનતી નવી નાની સાડી એટલે પણ બાળપણ. રવિવારની રાહ ને સોમવારે સ્કૂલ જવાની ના એટલે બાળપણ, ક્રીમવાળા બિસ્કિટ એટલે દુનિયાની સર્વશ્રેષ્ઠ વાનગી એવી માન્યતા એટલે પણ બાળપણ. ગારાવાળા પાણીમાં મોજથી લેવાતાં છબદ્ધબિયાં એટલે બાળપણ અને તડકામાં ભમરડાની રમત એટલે પણ બાળપણ. દિવાળી કે ઈદના દિવસે સૌથી નાના બુટ મોજા કે મોજડી એટલે બાળપણ અને ઘરના કોઈક એક ખૂણો ઢાલાંબંધ પેઢલાં જૂનાં-નવાં, નાનાં-મોટાં, રંગબેરંગી રમકડાં એટલે પણ બાળપણ, ગાલના ગોટા પર સરકી પડતાં બોર બોર જેવડાં આંસુડાં એટલે બાળપણ. મુહ્ખી ભરીને ખવાતી મુખવાસ એટલે બાળપણ અને આઈસક્રીમ ખાઈ કપ સાચવી રાખવા એટલે પણ બાળપણ. ઘર-ઘર એટલે બાળપણ અને 'હું માલા મમ્મીને કઈ દવ જો' એટલે પણ બાળપણ. તરબૂચનાં બીની રમત એટલે બાળપણ અને કપડાં ધોવાનો ધોકો બને બેટ એટલે પણ બાળપણ. નાની નાની ચોટલીમાં ટચ્કડાં બોરિયાની જોડી એટલે કે બાળપણ, મેળામાંથી ખરીદેલી લાલ કલરની બંદૂક એટલે બાળપણ, જેના માટે થુંક એટલે ફેવિકોલ એ બાળપણ, કોઈ પણ પ્રકારની કૂત્રિમતા વગરનું જીવન એટલે બાળપણ. પાડોશીના ઘરના કાચ તોડે ઈ બાળપણ, પ્લાસ્ટિકના ઝભલામાંથી પેરાશુટ બનાવે ઓ બાળપણ, રેતીના ઘર, પ્લાસ્ટિકના

ચૂલા, ગ્લુકોઝના બિસ્કિટની ચા અને મમરાના ભાત એટલે બાળપણ. વેશભૂષાના દિવસે કાજળ કે ચૂનાથી બનાવેલી મૂછ એટલે પણ બાળપણ, સ્વાર્થની ગેરહાજરી અને નિર્દોષતાની પરકાણ એટલે બાળપણ, પગારવધારા કે લાભની આશા વગર કરાતું સોખ્યા વગરનું કામ એટલે બાળપણ. પ્રેમનો દરિયો ને વહાલની ગેલેક્સી એટલે બાળપણ. જેના માટે રાજા-રંક સમાન એ બાળપણ અને જેના માટે એના ઘરનું આંગણું જ આખું વિશ્વ અનું નામ બાળપણ. એક વાર જઈ પાછુંકયારેય ન આવે તેવું છે આ બાળપણ. કદાચ દરેક લેખક લખતાં લખતાં થાકી જાય અને વાચક વાંચતાં વાંચતાં થાકી જાય, છતાં જેનું વર્ણન પૂરું ન થાય એ બાળપણ. એક વાર આ બાળપણની નિર્દોષતા ચાલી જાય છે પછી પાછી ક્યારેય આવતી નથી. માણસ જીવનપર્યત બાળક બનીને રહી શકતો નથી. આપણે ઘણી વખત વિચાર કરીએ છીએ કે જો મને મારું બાળપણ પાછુંમળી જાય તો કેટલું સાલેં!!!! પણ અફસોસ યાદ સિવાય આપણી પાસે કંઈ રહેતું નથી. માનવી જીવનભર કદાચ એક બાળક બનીને રહી શકત તો કુછ ઓર બાત હોતી!!!! આહા આવું બાળપણ મને પાછુંજોઈએ છે. આ જ મારું સપનું છે. શું તમારું નથી? તો ચાલો સ્વખન જોઈએ કે આપણે સૌ નાનાં બાળકો બની ગયા છીએ અને પોતાનું બાળપણ માણીએ છીએ...

મિહિર વોરા

તીર્થકરનાં માતાઓનાં ચૌદ સ્વખન

સ્વખનની દુનિયા અદ્ભુત છે. વાસ્તવિકતાથી કંઈક અલગ જ દુનિયામાં આ સ્વખન આપણને લઈ જતાં હોય છે. સ્વખન સારાં અને માઠાં બસે પ્રકારનાં હોય છે. હૃકીકતમાં આપણા રોજ બરોજના જીવનમાં ઘટતી ઘટનાઓની આસપાસ જ આ સ્વખન ફરતાં હોય છે. આપણી આશાઓ અને આકંશાઓનો પડધો પણ આ સ્વખનમાં પડતો હોય છે. આપણે પૂરા કરવા ધારેલા કે જીવનમાં નક્કી કરેલા પડાવો પણ ક્યારેક આ સ્વખનોમાં દેખાતા હોય છે. તો આ સ્વખનાં ક્યારેક આવનાર ઘટનાઓનો અંદેશો પણ આપી જતાં હોય છે અને તેને સાચા પાડવા આપણે પરિશ્રમ કે પરમાર્થ કરવો જોઈએ. આવા જ સ્વખનાંની ઘટના જૈન સંપ્રદાયમાં જાણીતી છે તેની વાત આજે અહીં કરવાનો ઉપકમ છે.

સામાન્ય રીતે આપણે જૈન સંપ્રદાયના ચોવીસમાં તીર્થકર ભગવાન મહાવીરનાં માતા ત્રિશલાનાં ચૌદ સ્વખનાં વિશે જાણતાં હોઈએ છીએ

અને તે જાણીતાં પણ છે, પરંતુ હૃકીકતમાં જૈન સંપ્રદાયના ગ્રંથોમાં નોંધવામાં આવ્યા મુજબ જે માતાના ઉદરમાંથી તીર્થકર અવતરવાના હોય તેને આવાં ચૌદ સ્વખન આવે છે. આ રીતે ભગવાનના આગમનનાં અંદ્ધાણ આ સ્વખન દ્વારા આ મહાન માતાઓને મળી જતાં હોવાની વાત જૈન ગ્રંથોમાં નોંધાઈ છે. માતા ત્રિશલાને ચૌદ સ્વખન આવ્યાં હોવાનું નોંધાયું છે, પરંતુ જૈન પરંપરાના કેટલાક ગ્રંથમાં ૧૬ સ્વખનાંની વાત પણ કરવામાં આવી છે.

તો આ સ્વખનાં શું હતાં અને તે કેવો અંદેશો, આગમનાં અંદ્ધાણ આપતાં હતાં તે વિગતે જોઈએ.

તીર્થકરોની માતાને આવેલાં આ સ્વખન પ્રતીકાત્મક રીતે આવ્યાં હતાં. કોઈ શુભ ઘટનાનો આભાસ આ પ્રતીકાત્મક સ્વખન દ્વારા આ માતાઓને થયો હતો.

તીર્થકર ભગવાનનો જીવ પૂર્વભવથી મુક્ત બનીને નિયતિએ દરાવેલા પોતાની માતાની કુક્ષિમાં ગર્ભપણે ઉત્પત્ત થાય ત્યારે તેમની માતાને ચૌદ શુભ

અને શુદ્ધ સ્વર્ણ, અર્ધનિર્દ્રાવસ્થામાં દેખાયાં હતાં અને પોતાની કુખે મહુન આત્માનો જન્મ થનાર હોવાનો સૈકિત તેમને આપી જતાં હતાં.

આ ૧૪ કે ૧૬ સ્વર્ણનો કમ દરેક તીર્થકરની માતાઓને આવેલા સ્વર્ણમાં બદલાતો રહ્યો છે, પરંતુ અહીં આપણે માતા ત્રિશલાને આવેલા સ્વર્ણાંને કબમાં નોંધશું.

જૈન સંપ્રદાયના ગ્રંથમાં નોંધાયેલ વાત મુજબ સંપ્રદાયના ચોવીસમા તીર્થકર ભગવાન મહાવીરના માતા મહારાણી ત્રિશલા એ સમયે નગરમાં થઈ રહેલી રન્વર્ષાના વિચારો કરતાં કરતાં નિદ્રાધીન થઈ ગયાં છે. એ જ રાત્રિના છેલ્લા પછોરમાં મહારાણીએ ૧૬ મંગળકર્તા શુભ સ્વર્ણ જોયાં અને એ દિવસે આખાડ મહિનાની સુદ છઠનો દિવસ હતો. સવાર પડતાં જ માતાએ મહારાજ સિદ્ધાર્થને પોતાને આવેલા આ સ્વર્ણની વાત કરી અને તેનાં ફળ જાણવાની ઈરછા પ્રકટ કરી.

રાજી સિદ્ધાર્થ એક કુશળ રાજવી ઉપરાંત જ્યોતિષશાસ્ત્રના પણ વિદ્ધાન હતા. એમાંથી

મહારાણીનાં સ્વર્પનોની વિગતવાર જાણકારી મેળવ્યા પછી દરેક દરેક સ્વર્ણના શુભ ફળની જાણકારી માતા ત્રિશલાને આપી.

મહારાણી ત્રિશલાને પહેલાં સ્વર્ણમાં એક અતિવિશાળ સફેદ હાથી દેખાયો હતો. આ સફેદ હાથી એ જ્યોતિષશાસ્ત્રના આધારે માતાના ઉદરેથી અદ્ભુત પુત્રરત્ન અવતરવાનો સૈકિત કરે છે.

બીજાં સ્વર્ણમાં સફેદ વૃષભ દેખાય છે અને તેનો અર્થ અવતરનાર પુત્ર જગતનું કલ્યાણ કરશે એવો સૈકિત આપે છે.

ત્રીજા સ્વર્ણમાં સફેદ અને લાલ કેશવાળીવાળો સિંહ આવે છે અને તેનો અર્થ અવતરનાર પુત્ર સિંહ જેવો શક્તિશાળી હશે.

કમળાસન પર બિરાજમાન લક્ષ્મીને પુષ્પ અને જળનો અભિષેક કરતા બે હાથી માતાને ચોથા સ્વર્ણમાં આવે છે અને તેનું શુભ ફળ એવું જણાવાયું છે કે, દેવલોકના દેવગણો પણ આ શક્તિશાળી અને જગતનું કલ્યાણ કરનાર પુત્રને અભિષેક કરશે એટલો પ્રતાપી આ પુત્રરત્ન હશે.

માતા ત્રિશલાને પાંચમા સ્વપ્નમાં બે સુગંધિત પુષ્પમાળા આવે છે અને તેનું શુભ ફળ અવતરનાર બાળક ધર્મ સંસ્થાપક અને તીર્થ સ્થાપનાર બનશે અને લોકોમાં પૂજનીય બનશે.

ઇઠા સ્વપ્નમાં માતાને પૂર્ણ ચંદ્રમા આવે છે અને તેનું ફળ પુત્રજન્મથી ત્રાણેય લોકમાં આનંદમંગળ છવાશે એવું પતિ સિદ્ધાર્થ માતાને સમજાવે છે.

ઉદ્ય થતો સૂર્ય એ માતા ત્રિશલાનું સાતમું સ્વપ્ન છે. આ સ્વપ્નનું એવું ફળ સૂચવે છે કે, આવનાર બાળક સૂર્ય સમાન તેજસ્વી અને પાપીઓ અને પ્રાણીઓનો ઉદ્ઘાર કરનાર બનશે.

તીર્થકર મહાવીર સ્વામીના પિતા સિદ્ધાર્થને પોતાના આઠમા સ્વપ્ન અંગે કહેતાં માતા ત્રિશલા જણાવે છે કે, કમળનાં પણોથી ઢકેલ સુવાર્ણ કળશ તેના સ્વપ્નમાં આવ્યો હતો. આ સ્વપ્નનું ફળ સમજાવતાં પિતા કહે છે કે તેનું શુભ ફળ એવું છે કે, જન્મ લેનાર બાળક અનેક નિધિઓનો સ્વામી બનશે અને નિધિપતિ તરીકે ઓળખાશે.

નવમા સ્વપ્નમાં માતાને કમળ સરોવરમાં કીડા કરતી બે માછલીઓનાં દર્શન થયાં છે. આ સ્વપ્નનું ફળ એવું છે કે, આ પુત્ર મહાઆનંદનો દાતા અને દરેકનાં દુઃખોને દૂર કરનાર બનશે.

દર્શમા સ્વપ્નમાં માતા ત્રિશલાને કમળોથી આચાદિત સરોવર દેખાય છે. આ સ્વપ્નનો અર્થ પૂછતાં સિદ્ધાર્થ કહે છે કે અવતરનાર પુત્ર એક દુઝાર આઈ શુભ લક્ષણો ધરાવતો હશે.

લહેરાતો સમુક એ માતાનું અગિયારમું સ્વપ્ન હતું અને તેનો અર્થ એવો થાય છે કે, ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણેય કાળના આવનાર મહાત્મા જ્ઞાતા હશે.

તીર્થકરના માતાને બારમા સ્વપ્નમાં હીરામોતી અને રત્નોથી મહેલું સિંહાસન આવે છે અને તેનું શુભ ફળ એવા પ્રકારનું છે કે, આવનાર બાળક રાજ્યનો સ્વામી અને પ્રજાનો હિતચિંતક પુરવાર થશે.

તેરમું સ્વપ્ન માતાને સ્વર્ગના વિમાનનાં દર્શન કરાવે છે. આ સ્વપ્નનો અર્થ એવો થાય છે કે, પૂર્વ જન્મમાં એ બાળક સ્વર્ગમાં દેવતા હશે.

ચૌદ્રમા સ્વપ્નમાં માતાને પૃથ્વીમાંથી પ્રકટ થયેલા નાગોના દેવતા નાગરાજા દેખાય છે. એનો અર્થ એવો કરાયો છે કે, અવતરનાર તેજસ્વી બાળક ત્રિકણદર્શી હશે. ત્રણેયકાળને નીરખવાનું સામર્થ્ય ધરાવતો હશે.

રત્નોના ઢગલા એ માતાનું પંદરમું સ્વપ્ન છે અને તેનું શુભ ફળ એવું જણાવાયું છે કે, પુત્ર અનંત ગુણોથી સંપત્ત હશે.

અને અંતમાં માતાને આવેલું સોળમું સ્વપ્ન એવા પ્રકારનું હતું કે તેમાં તેને ધુમ્ર રહિત અગ્નિનાં દર્શન થાય છે અને તેનું ફળ જણાવતાં જ્યોતિષ શાખનાં વિદ્બાન પિતા કહે છે કે, આપણો આ પુત્ર સાંસારિક કામોનો અંત કરીને મોક્ષ (નિર્વાણ)ને પ્રાસ થશે.

આમ તીર્થકરની માતાને આવેલાં તમામ સ્વપ્નાં પોતાના ઉદરેથી જન્મ લેનાર પુત્ર તેજસ્વી, વિદ્બાન, સર્વગુણ સંપત્ત, અદ્ભુત, જગતનું કલ્યાણ કરનાર, શક્તિશાળી, પૂજનીય, નિધિપતિ, વિદ્ધનહર્તા, ત્રણેય કાળના જ્ઞાતા, પ્રજાવત્સલ, દેવતાઈ હશે અને આવા તમામ ગુણોથી સંપત્ત એ તીર્થકર જ હોઈ શકે તેના સિવાય કોઈ નહીં. એવો જૈન શાખમાં ઉલ્લેખ કરાયો છે.

નરેશ અંતાણી

“પ્રસંગ”

“મમ્મા”

“અરે કૃતિ કેટલા દિવસે આવી? બેટા.”

“હા, મમ્મા, તને મળવા જ આવી.”

“લે મને બહુ સારું લાઘ્યું.”

“મમ્મા, તને પહેલી વધામણી નહીં આપું તો કોને આપીશ? મનની વાત તને જ કહેતી આવી છું. મારા જીવનમાં તારા દોહિત્રના લચનનું જે સપનું તેં કાયમ જોયું એ સાકાર થવા જઈ રહ્યું છે. એ જ વાત કરવા હું આવી છું.

“ઓહો! હું દૂર શું રહેવા ગઈ તેં તો મને પારકી જ બનાવી દીધી. આટલા સારા સમાચાર મોડા મોડા કેમ આપે છે?”

“ના, હું તને મળવાની રાણ જ જોતી હતી. અહીંયા તો પપ્પા પણ મળશે. પણ તારી ખોટ બહુ સાલે છે. બધા પ્રસંગ થશે, પણ એક ખૂણો ખાલી રહેશે. બેર, અત્યારેય તને મળવાનો મને તો પ્રસંગ જ લાગે.

તું નજીક હોત તો આ વખતે તને ભરપૂર મણાવત. તું જિંદગીભર જવાબદારી નિભાવવામાં જ રહી ગઈ.”

“હોય બેટા. અમારા આશીર્વાદ સાથે જ હોય.”

“હા મમ્મા, પણ જિંદગીભર હું તારી જ બેહિસાબ સલામત સરહદમાં બેખોફ જવી. હવે આમ તું દૂર જાય એ મને ટેવ નથી.”

“મારી દીકરીને બહાદૂરીથી જીવતાં,

પ્રામાણિકતાથી સંબંધ નિભાવતાં, સાલસતાથી અને સરળતાથી. જીવનનું દરેક પગથિયું ચડતાં શિખવાડયું અને તું એમાં સફળ નીવરી એ જ તારા જીવનમાં મારી હાજરી.”

“પણ મમ્મા, અહીંયા આટલી ઠંડી કેમ લાગે છે?”

“તારા ભાઈની રાણ જોવામાં મને ત્યારે ફરજિયાત વીસ કલાક મોર્ગિમાં રહીને માઈનસ ટેમ્પરેચરની ટેવ પડી એટલે હવે એટલી ઠંડક જ ફાવે છે અને અહીંયા એવું જ વાતાવરણ રહે છે.”

મમ્મીના સફેદ હોઠ અને સ્થિર કીકી સામે જોતાં આંસુ છુપાવતાં મેં કદ્યું.

“મમ્મા, ચાલ હવે હું જાઉ ઘણાં કામ પડ્યા છે.”

અને મેં એક પગલું ભર્યું ત્યાં કનિષ્ઠકની રાણ સંભળાઈ.

“કૃતિ શું કરે છે?”

હમણાં બાલકનીની પાળી પરથી નીચે જઈ પડત તો! આ સપનાં જોતાં જોતાં ઊંઘમાં ચાલવાની તારીટેવ મને બહુ ટેન્શન કરાવે છે. મારું ધ્યાન ન હોત તો સીધી સ્વર્ગમાં પહોંચી જાત.”

“કનિષ્ઠકની આંખમાં જોઈ રહીને હું સ્વગત બોલી.

“ત્યાંથી જ આવી.”

લીના વધરાજાની

નહીંતર સિતારા હોય નહીં આટલા...

બાળકને પહેલી સમજ આવે ત્યારથી જ મારે તો આ જોઈએ છે, તે જોઈએ છે; મારે આ કરવું છે ને તે કરવું છે; મોટા થઈને મારે તો આ બનવું (થવું) છે કે તે બનવું (થવું) છે તેવી માગણીઓ કરતું થઈ જાય છે. ના, રખે માનતા આ તેની માગણીઓ છે; આ તો તેનાં સ્વપ્નાં છે. - શમણાં છે. આવાં શમણાં તે અવિરત જોયા કરે તે સ્વાભાવિક છે કારણકે તે ‘મારાસ’ છે.

...પરંતુ વિમાસણ તો ત્યારે ઊભી થાય છે કે યુવાવસ્થામાં પ્રવેશતાં જ તેના સ્વપ્નાં ‘બોલકાં’ થઈ જાય છે. આપણે આપણાં સ્વપ્નાં આસજનો અને મિત્રો સાથે ‘Share’ કરતાં થઈ જઈએ છીએ - કહેતા થઈ જઈએ છીએ. પરિણામે બહુધા તેઓ તરફથી ટોણાં, સૂચનો કે સલાહરૂપે આવા પ્રકારના પ્રતિસાદો મળે છે. “પહેલાં સાઈકલ તો લે અને ચલાવ પછી મોટર ચલાવવાની વાતો કરજે; પહેલાં તો વન બેઠડુમ-કિચન અને હોલનું ઘર વસાવ ને પછી વિશ્વાળ બાગ-બગીચાયુક્ત બંગલાઓ બાંધવાનો વિચાર કરજે કે જ્યારે તું બે પૈસા કમાતો થા. ગણિત અને ફિઝિક્સમાં માંડમાંડ પાસ માર્ક્સ મળે છે ને આઈન્સ્ટાઇન ને અબ્દુલ કલામ થવાના વિચારોમાં મહાલે છે. “ભાઈ સોહ હોય એટલી પછી તણાય - આ તેસીમાની સલાહ સંભળાવવામાં આવે છે ને પરિણામે સ્વપ્નાં મહત્વાકંશા બને તે પહેલાં જ તેની ઉપર આવા નકારાત્મક પ્રતિસાદોનું ઢંકું પાણી રેડી દેવામાં આવે છે.

ઘર સળગે તો વીમો લેવાય
સ્વપ્નાં સળગે તો શું કરવું?

આવા ઘરના કે સામાજિક માહોલ-વાતાવરણને પરિણામે તમારા સ્વપ્નાંને અનુસરી જીવન જીવવું એક મોટામાં મોટું સાહસ છે. સાહસ એટલા માટે કે જે પ્રકારે તમારે જીવનપથ પર પ્રવાસ કરવો છે - તમારાં શમણાં પ્રમાણે તમારે જીવનમાં જે પ્રાસ કરવું છે તે કરી શકશું કે કેમ તેવા નકારાત્મક વિચારોથી શંકા-કુશંકાઓનું જાળું રચી આપણે પ્રારંભ કરીએ છીએ - આ માનસિકતામાંથી ઊભરી આવી પોતાનાં શમણાં સાથે આત્મસાત થઈ જીવન જીવવાનો પ્રયત્ન એક સાહસ જ છે ને!

પરંતુ વાસ્તવિકતા તો એ છે કે ઘણાંખરાં શમણાં પ્રારંભમાં અસાધ્ય જાણાય છે; ત્યાર બાદ તે અસંભવ લાગે છે ને અદ્ય સમયમાં જ તે અનિવાર્ય બની જાય છે.

(...“So many of our Dreams at first seem to be IMPOSSIBLE, then they seem IMPROBABLE and then they became INEVITABLE”.)

આવા જ સંદર્ભમાં ગુલજાર તેઓની શૈલીમાં લખે છે.

“વો જો મુમકીન ન હો, મુમકીન યે બના દેતા હૈ ખ્વાબ દરિયા કે કિનારો કો મિલા દેતા હૈ”

સ્વપ્નાં જોનાર વ્યક્તિને સમાજ ‘શોખચલ્લી’નું ઉપનામ આપી તેનો ઉપહાસ કરે છે. તેઓને મન ‘શમણાં’ એ માત્ર કપોળકલ્પિત આભાસ છે - ભ્રમણાં છે.

એક દાંત લઈ આ વિચારશ્રેણી કેટલી ખતરનાક છે તે જોઈએ.

આ હકીકત છે કે રણમાં દેખાતું મૃગજળ

(mirage) એ આભાસ છે - બ્રમણા છે; પરંતુ રણપ્રદેશમાં વિચરતા તરસ્યા હરણને વેરાન દેશમાં દૂર દૂર પાણી દેખાય છે. આ મૃગજળની પાઇળ તૃષ્ણાતુર હરણ દોટ મૂકે છે. જે પળે આ હરણને ખબર પડી જાય કે આ તો પાણીનો આભાસ - પાણી હોવાની બ્રમણા છે તો તે જ પળે પોતાની દોટ અટકાવી - ઊભું રહી જશે અને ત્યાં જ મૃત્યુ પામશે. જો દોટ ચાલુ રાખી દોત તો કોઈ રણદ્વીપ (Oasis)માં તરસ છિપાવવા જેટલું પાણી મળત પણ ખરું.

આ જ પ્રમાણે શંકાકુશંકાથી ઘેરાયેલ નકારાત્મક વિચારશ્રેણી ધરાવતી વ્યક્તિ 'શમણા'ને અનુસરવાનું છોડી દે તો તેની પ્રગતિ અટકશે ને પરગતિ થશે. હુકીકતને સમર્થન આપતી રોબર્ટ કોરિયર નામના ચિંતકની આ ઉક્તિ એક દીવાદાંડી સમાન છે.

તેઓ લખે છે....

"સ્વખાં જુઓ, આત્મશક્તા રાખો, તેને અનુસરો અને માર્ગમાં આવતી તમામ દુર્ઘટનાઓમાંથી ઊભરી આવો, તેને જીવનનું જ એક પાસું સમજુ, એક પણ માટે સ્વખાંને વિસારો નહીં, છોડો નહીં."

આ સૂત્રને જેઓએ પોતાનો જીવનમંત્ર બનાવ્યો તેવા માણસોમાંથી આપણને ધીરુભાઈ અંબાણી, સ્ટીલ જોબ્સ અને બિલ ગેટ્સ જેવા ઉદ્યોગપતિઓ, ભારતરત્ન અભુલ કલામ અને સ્ટીફન હોકીન્સ જેવા અગ્રગણ્ય વૈજ્ઞાનિકો, સૌલભ ઈન્ટરનેશનલના માણેતા પદ્મશ્રી ડૉ. બિન્દેશ્વર પાઠક, ઇન્ડિયન પોલીસ સર્વિસનાં પ્રથમ મહિલા પોલિસ ઓફિસર કિરણ મેદ્દી, ધુરંધર નેતા ભારતરત્ન શ્રી અટલ બિહારી બાજપાઈ જેવાં

રત્નો સાંપડ્યાં.

એક છોકરો એડના એક નાના એવા બમશોલના પેટ્રોલ પંપ પર વાહનોમાં પેટ્રોલ ભરી આપવાની નોકરી કરી પોતાનું પેટ્યિયું રણતો હતો. રાતદિવસ લાંબા સમયથી વાહનોમાં પેટ્રોલ ભરતા આ છોકરાને કોઈ જિજાસુઅ પૂછ્યું, "મર્યાદિત વળતર મળતું હોવા છતાં તું આટલા ખંતથી વફાદારીથી કામ કરે છે તો ભવિષ્યમાં આ પેટ્રોલ પંપ ખરીદી માલિક બનવા માગે છે કે શું? જવાબ મળ્યો, "ના બિલકુલ નહીં. આ પેટ્રોલની વિશાળ રીકાઈનરી મારે ઊભી કરવી છે. આ શમણું જોનાર તે ઉદ્યોગપતિ ધીરુભાઈ અંબાણી અને તેઓનું સાકાર થયેલ સ્વખાં એટલે જમનગરની વિશાળ રીકાઈનરી.

એક બીજું દાખાંત લઈએ. રજત શર્મા - પિતા બીમાર, માતા અને સાત ભાઈને એક બહેન સાથે ૧૦૫૧૦ ની જૂની દિલહીમાં એક રૂમમાં રહેતા હતા કે જે ઘરમાં પાણી અને વીજળી પણ નહોતી. મુનિસિપાલિટી શાળામાં ભણતા આ છોકરાએ નજીક આવેલા રેલવે સ્ટેશનના વીજળીના થાંબલા નીચે બેસી અભ્યાસ કર્યો. તે સમયે ટી.વી. બહુ જૂજ વ્યક્તિઓ ખરીદી શકે તેટલાં મોંઘાં હતાં. રજત શર્માના મકાનની ગલીમાં એક વ્યક્તિ પાસે ટી.વી. હતું. તેથી આખો મહોક્ષો તેના ઘર પાસે ટી.વી. જોવા એકઠો થતો. કોઈક વાર આ વ્યક્તિ બહારની વ્યક્તિને અગવડ પડતી હોવાથી ના પાડતી, ઘેર આવી આ છોકરાએ પિતાને ફરિયાદ કરી, પિતાએ પુત્રને એક એવી વાત થોડા શબ્દોમાં કહી, "બેટા, તારે કંઈ એવું કરવું જોઈએ કે તું પોતે જ ટી.વી.ના પરદા ઉપર આવે અને તને લોકો જુઓ. આ થોડા શાઢો રજત શર્માનું સ્વખન બની ગયા અને ધગશ સાથે આ શમણાંના લક્ષ્ય તરફ અનુસરવાનું શરૂ કર્યું.

રજત શર્માને એક સામયિકમાં એક લેખ લખ્યો અને રૂ. 300/- કમાયા ત્યાર પછી વિવિધ લેખો લખતા ગયા અને ઈ.સ. ૧૯૮૪માં એ સામયિકના વરિષ્ઠ તંત્રી બન્યા. શરૂઆતમાં તેમની સફળતા જોઈ અને ઈર્ધાભાવથી તેઓએ ઘણા વિરોધીઓનો સામનો કરવો પડ્યો. જ્યારે તેઓએ India TV નામની નવી ચેનલ શરૂ કરી ત્યારે તેમના વિરોધીઓના પરિણામે તે દુઃસ્વાન બની ગયું. આર્થિક ભીસને કારણે પોતાની કેટલીક સ્થાવર-જંગમ મિલકતો વેચવી પડી. આજે ન્યુઝ ચેનલમાંની એક શ્રેષ્ઠ ચેનલમાં India TVની ગાણના થાય છે. India TVના સ્થાપક અને મુખ્ય તંત્રી અને ‘આપકી અદાલત’ કાર્યકર્મના મુખ્ય સંચાલક શ્રી રજત શર્માની આ કહાણી છે.

મહાનગરનો નાગરિક સવારમાં ઉઠીને વિચારે છે કે આજે તે કઈ લોકલ પકડી શકશે - ક્યા સમયની લોકલ પકડવી જોઈએ? ૦૮-૨૦ની કે ૦૮-૩૫ની? આને બદલે જોયેલાં શમણાંને આંબવાનો માર્ગ વિચારે અને ત્યાં પહુંચવામાં કે તેને અનુસરવા કયાં સંધન પગલાં લઈશ કે ત્યાં સુધી મનમાં નિયત કરેલ સમયમાં પહુંચ્યો શકીશ? એવું વિચારે તો?

આપણી પાસે જે હોય તેનું આપણે રક્ષાણ કરવા પ્રતિદિન પ્રયત્નશીલ રહીએ છીએ તેથી જ...

- આપણે ઘરના બારણાને બંધ કરી તાળું મારીએ છીએ
- આપણી હાઉસિંગ સોસાયટીના રક્ષકો (guards) તહેનાત કરીએ છીએ.
- આપણા મોબાઇલના કાચને રક્ષવા સ્કીન ગાઈ લાગાડીએ છીએ

- e-mailને ખાનગી રાખવા ‘પાસવર્ડના રક્ષણનો આશરો લઈએ છીએ.

આ વસ્તુ કે સુવિધા આપણી પાસે છે તેથી તેનું રક્ષણ કરવા આપણે સાવધ રહીએ છીએ - સતેજ રહીએ છીએ. જે વસ્તુ હોય જ નહીં તો શું રક્ષણું? શમણાં જોશો તેને રક્ષવાં પડશે - તેને એક લગનથી અનુસરવાં પડશે - સ્વખાં જોશો જ નહીં તો કોને અનુસરશો?

‘શમણાં’ એ નથી જે તમે નિંદ્રાવસ્થામાં જુઓ છો. ‘શમણાં’ તો એ છે કે જે તમારી નિંદ્રા હરામ કરી મૂકે.

આથી શમણાં તમે જ માણસ હશો તો જોશો જ. એવાં શમણાં જે તમને અસ્વસ્થ કરી મૂકે. આ જ અસ્વસ્થતા તમને આંબવા ઘેકેલશે.

ઉપર્યુક્ત નિર્દેશ કરેલી વિભૂતિઓનો વ્યાપ એટલો વિસ્તૃત હોય છે કે તેની હૃદાતી બાદ તેઓનાં અધૂરાં સ્વખાંનાં સીમાચિહ્નો ચોતરફ આપણાને જોવા મળે છે.

ગાંલસમાટ સ્વ. શ્રી. અમૃત ધાયલ આ જ વાત સરસ રીતે રજૂ કરે છે.

“નહીંતર સિતારા હોય નહીં આટઆટલા
કોઈ વિરાટ સ્વખના ચૂરા થયા હશે.”

શમણાં, શમણાં...શમણાં આપણે જોવાં જ રહ્યાં. આ હકીકતને સમર્થન આપતી ગુલજાર સાહેબની ઉક્તિ ટાંકી વિરમુંદું.

“અબ નિદ સે સૌંદા કરે
એક ઘ્વાબ હે, એક ઘ્વાબ લે.”

દિનેશ બુચ

ઉડાન

પેલા પંખીને જોઈ મને થાય કે એના જેવી પાંખ મળી જાય. બસ ઉડયા કરું. બાળપણમાં મારી વિસ્ત્રમયભરી આંખોથી ઉડતા પંખીને જોઈને મને પણ વિશાળ ગગનમાં પાંખો ફક્તાવીને ઉડવાનું મન થातું. ત્યારે મને સપનામાં પણ ખ્યાલ નહોતો કે વિજ્ઞાનની હરણફાળ શોધને કારણે ઓરોલેનની પાંખે હું અગણિત વાર આકાશને આંબીશ.

હવે સપનાની વાત કરું તો આજથી ૧૦૫ વર્ષ પૂર્વે Sigmund Freudના પુસ્તકે "Interpretation of dreams" મનોવિજ્ઞાનની દુનિયામાં એક કાંતિકારી હુલચલ મચાવી દીધી હતી. આ પુસ્તકનું મુખ્ય પાસું એમ કહે છે 'સપનું' દર્શકોના અજ્ઞાત મનને વ્યક્ત કરે છે. સપનાનો કાંઈ અર્થ ખરો? સાચે જ અર્થપૂર્ણ હોય તો ફળે ખરા? આપણા પૂર્વજો એમ માનતા કે સપનાં ભગવાન, ભૂત અને દૈત્યો તરફથી આવતા સુપર નેચરલ સંદેશા છે - સપનાં શું કામ આવે છે? એ આપણી વાસ્તવિક જિંદગી સાથે કેટલાં જોગયેલાં

છે? આ એક સંશોધનનો વિષય છે. સપનાં સામાન્ય માનવી અને સમાટ બત્તે માટે એકસરખાં મહત્વાનાં છે. સહુથી વધુ સપનાં તાજ જન્મેલા બાળકોને આવતાં હોય છે. ભરનિદરમાં તે કોઈ વાર હસતું હોય છે તો કોઈ વાર ચીસો પાડતું હોય છે. કહેવાય છે કે એના પૂર્વજન્મને યાદ કરે છે - સપનાં હાનિકર્તાનથી, પણ ઘણી વાર મનોરંજન પણ પૂરું પાડે છે એના થકી આપણે સમસ્યાઓનો સામનો કરી શકીએ છીએ. કીઓનાં સપનાં હંમેશાં નજીકના મિત્ર જેવા, વધુ સંવેદનશીલ હોય છે જ્યારે પુરુષોનાં સપનાં વધુ ભરડ હોય છે. કહેવાય છે કે સપનાઓ તમારા ભગજની જમણી બાજુથી આવે છે. - તમારી ભરનિદ્રામાં સપનાં આવે. કોઈ વાર એટલાં સરસ હોય કે સવાર કયાં પડી એમ થાય. એમાં આપણે ન કલ્પેલી વસ્તુઓ આવે અને આનંદ આવે - અને કોઈ વાર એવાં સપનાં ભયાનક આવે - કે સવારના ઉઠીને ભયભીત થઈ જઈએ અને મનમાં શંકા-કુશંકા થાય કે સપનામાં જોયું છે એ સાચું નહીં પડે ને?

બાળપણનાં સપનાં હાથતાળી આપીને સરકી ગયા - પછી વિદ્યાર્થીકાળ આવ્યો - ત્યારે શિક્ષકો એવા નિબંધો લખવાના આપતા જેમાં ધ્યેય ખૂબ ઉંચું હોય જેવા કે “જો હું દેશનો વડા પ્રધાન હોઉં તો” અને વિદ્યાર્થીઓ પણ એમની વિચારશક્તિનો વ્યાપક ફેલાવો કરીને સપનાંની દુનિયામાં રાયતાં - ખરેખર વડા પ્રધાન હોય એમ. એ સમય જ એવો હોય કે તમે કોઈ નામાંકિત વ્યક્તિ જેવા થવાનાં સપનાં સેવો. હું ઘણી વાર લતા મંગેશકર અને કથક ડાન્સર બની હતી - આપણી પાસે એક દાખલો છે એક સામાન્ય કલાકારનું ચલચિત્ર આવેલું કે “મૈં માધુરી દીક્ષિત બનના ચાહુતી હું”

સપનાં બે પ્રકારનાં હોય છે ૧) દિવાસ્વખનો ૨) નક્કર સપનાઓ, દિવાસ્વખનો એવાં હોય કે ન બનવાની વસ્તુઓ આપણે જોઈએ અને શેખચીના કિલ્લાની જેમ એમાં આનંદ લૂટીએ.

૨) નક્કર સપનાં - એટલે આપણે સેવેલાં સપનાંને તનતોડ મહેનત કરી પૂરાં કરવાં - એમાં કઠોર પરિશ્રમની જરૂર હોય છે - આપણી પાસે તો નક્કર દાખલો છે. એક ચાવાળો દેશનો વડા પ્રધાન બનીને “Make in India” નાં સપનાં દેખાડે.

એક હિંદી ચલચિત્ર આવેલું “સપનો કા સૌદાગર” એના હીરો રાજ કપૂર - જુદાંજુદાં રંગીન સપનાં દેખાડી - જિંદગીનું મૂલ્ય સમજાવતો. હિંદી ચલચિત્રોમાં પણ ‘સપના’ વિષયને લઈને ઘણાં ગીતોની રચના થઈ છે- એમાનું એક ગીત છે” સપને સુદ્ધાને લડકપનકે મેરે નયનો મેં ડોલે બહાર બન કે - આ ઊરમના પડાવ ઉપર તરુણ યુવકો જીવનસાથી તરીકે “Dream

girl” જેવી સાથી મળે એવાં સપનાં સેવે - જ્યારે તરુણીઓ એના સપનાનો રાજકુમાર ઘોડા ઉપર આવી એનું અપહરણ કરી જાય એવાં સપનાં રાખતી હોય -

આ બધી અવસ્થાઓને વટાવ્યા, પછી જિંદગીનો એક એવો વળાંક આવે, મોટે ભાગે તમે દરીઠામ થઈ ગયા હો. તમે સેવેલાં સપનાં જોતાં થઈ ગયા હો...ત્યારે તમે તમારાં બાળકો માટે સપનાં જોતાં થઈ ગયાં હો...ત્યારે “તેરે મેરે સપને”ના ગીતમાં આવે છે એમ “એ સપના તેરા હોગા, યે સપના મેરા હોગા, મિલગૂલ કે માગા વહુ તેરા મેરા હોગા”- સપના ઉપર એક હિંદી સિરિયલ પણ આવેલી “એક મહિલ હો સપનો કા” અને ગુજરાતી સિરિયલ “સપનાંનાં વાવેતર”-

આમ રંગીન સપનાં જોવાં એ બહુ સાહજિક છે, પણ એને રંગીન બનાવવાનું ફક્ત આપણા જ હાથમાં છે - એક ચિંતકે કણું છે કે “સ્વખનાંને તમારી આંખોમાં ન આંશો, એ આંસું બનીને વહી જરો. સ્વખનાંને તમારા હૃદયના ધબકારામાં રાખો તો એ પ્રતિષ્ણ તમને યાદ કરાવશે. અંતમાં એક ગુજરાતી રચના રજૂ કરું છું.

“સપનાની વાત કદી સાચી ન હોય સખી
સપનું તો સુંવાળો સાપ છે
છાતીની છાબડીમાં રાખ્યું રખાય નહીં
સરકી જવાનો એને શાપ છે!

ચાલો હવે હું વિરમુ સ્વખનલોકમાં જાવાનો વખત થઈ ગયો છે. good night, Sweet dream.

વિશાળા પોટા

શાને આવ્યું સપનું

શાને આવ્યું સપનું, મારી આંખે છાનુંછપનું
જબકીને જાગી હું, નામ નહીં વહાલપનું
મુજને શાને આવ્યું સપનું...!

રાતે આવ્યું ઓશિકે હળવે મુજને પંપાળી,
અધભુક્ષી આંખો મારી એની આગોશે ઢાળી,
કાજળ સરખું રેલાયું એ હાલરકું ના ખપનું,
મુજને શાને આવ્યું સપનું...

નદીયું કેરા નીર સમા એ વ્હેણની સંગે વ્હેતી,
આછેરી છાલકથી મારા કાજ મહીંડું કહેતી,
સુણીયું ના મેં કહેણ હવાનું શું કરવું એ તપનું,
મુજને શાને આવ્યું સપનું...

મેઘધનુષના રંગે મારી કાયાને રંગી મેં,
મધરાતે હાલી નીકળી હું ઉંબર ઓળંગીને,
પૂનમના અજવારો મળીયું સરનામું ઝુરપનું,
મુજને શાને આવ્યું સપનું...

નિશા નાણાવટી “તૃષા”

રે! આ શમણાં

આંખોના થઈ જતાં હરણાં
રણમાં જઈને શોધે તરણાં

તાકે સહુ જાહુની માફક
જાણે સાચાં થાશે હમણાં

દીકાંને આણાદીઠાં વચ્ચે
મનગમતી આભાસી ભ્રમણા

જોવા માટે કરના વેરા
પામો ત્યાં તો માંગે ભરણાં

ભારડી એવાં તો છે એ
મનમાં બેસે, લઈને ધરણાં

પથરાળી સચ્ચાઈ સામે
મખમલ જેવાં એનાં શરણાં

હૈયાની અંગત નગરી છે,
એવાં રમણાં, રે! આ શમણાં

મેધા અંતાણી

સફર શમણાંની

સફર શમણાંની ખૂલ્હી આંખે,

થાયે પૂરી એ બંધ આંખે.

જન્મથી માંડીને મૃત્યુ પર્વત માનવમાત્ર સ્વખનજુએ છે.

શમણાં આપણી અંદર ધરબાયેલી ઈચ્છાનું પ્રતિબિંબ છે. આપણી ઘણી ઈચ્છાઓ આપણી જાતથી પણ અજાણ હોય તો બીજાને તો વ્યક્ત કરી જ ન હોય! એવા પણ વીરલા હોય છે જે પોતાની ઈચ્છા - પોતાનું સ્વખન વ્યક્ત કરી તે સાચું પાડીને જ જ્યે છે. ખુલ્હી આંખનાં સ્વખન તો માણસની મહાત્વાકંક્ષા મધારી એને એની મંજિલ સુધી પહોંચાડે છે. માટે જ કોઈએ કહું છે.

Hold fast to dreams - for if dreams die,
life is a broken-winged bird that can't fly

ઓસ્ટ્રીયન માનસશાસ્કી સીગમન ફોઈડના કહેવા પ્રમાણે સ્વખન આપણી આત્માની ઈચ્છા કે મનના વિચારોના આવિર્ભાવ સ્વરૂપ જ હોય છે. નીદરમાં આવેલ સ્વખન વાસ્તવિક જીવનમાં અશક્ય એવો અનુભવ કરાવી માણસની અધૂરી ઈચ્છા કંઈક અંશે પૂરી કરી, જીવનમાં એક સંતોષ કે હુકારાત્મકતા પૂરી પડે છે. જો તમારી ચેતના જાગ્રત હોય તો સપનામાં જીવનની અનેક વિટંબણાઓના ઉકેલ પણ જરૂર છે. જગતની ઘણી શોધખોળનાં બીજ બંધ આંખના સ્વખનમાં જ વવાયેલાં. દા. ત. ન્યૂટન કે ગ્રેહામબેલ જેવા

વૈજ્ઞાનિક. ઘણા મશાલૂર કવિ-લેખકોને એમની રચનાની પ્રેરણા સ્વખન દ્વારા જ મળેલી. માનસશાસ્કીના અનેક ખેરખાંઓએ મધુર શમણાં કે ચિત્ર-વિચિત્ર સ્વખનનાં અનેક અર્થઘટન આપ્યાં છે.

નિંદ્રા અને ગાઢ સમાધિમાં મગજના તરંગો એક સમાન હોય છે. માટે જ ધ્યાનમાં બેસતાં (Meditation) મન શાંત થઈ વિચારતરંગ કે આભાસ દ્વારા અનેક સમસ્યા સ્ફૂલગ્નાવવાની શક્તિ મળે છે. માટે જ કહ્યું છે નિંદ્રા સમાધિ સ્થિતિ. આ તો થઈ જગતભરમાં માનસશાસ્કીઓએ આપેલી સપનાં વિષેની સમજણ... પણ હજુ બે પ્રકારનાં સપનાં જેને déjà vu અને Precongnitive સ્વખન કહે છે - દુનિયા રહુસ્યમય જ છે.

déjà vu એટલે કે વાસ્તવિક જીવનમાં કોઈ ઘટના ઘટે ત્યારે આપણે એમાંથી પસાર થઈ ગયા હોઈએ એવી લાગણી કે કોઈ વ્યક્તિ-સ્થળને પહેલી વાર જોતાં હોઈએ તોપણ જાણીતા હોવાની લાગણી. Precongnitive dreams એટલે ભવિષ્યમાં થનારી ઘટનાની આગોતરી જાણ. છે ને રોમાંચિત કરે એવી વાત!! કહેવાય છે જગતમાં ૩૮% લોકોએ એક Precongnitive અને ૭૦% એ déjà vuનો અનુભવ કરેલ છે. મનોવૈજ્ઞાનિકો તો આ પ્રકારના સ્વખન વિષે પણ સમજૂતી આપે છે, પણ રહુસ્યથી વીટળાયેલ આ પ્રકારના સ્વખન માટે દુનિયાભરમાં ...

પ્રચલિત પારંપરિક માન્યતાઓ જેમ કે સ્વખનમાં ભગવાનનો, પૂર્વજોનો કે બીજી દુનિયામાંથી સંદેશ મળે છે કે પૂર્વજનમનો કોઈ આભાસ થાય છે કે પછી આપણા વેદની માન્યતા પ્રમાણે નિદ્રામાં આત્મા શરીર છોડી સ્થળ-કાળના બંધનથી પર થઈ વિચરે છે... વગેરે માનવા મન જરૂર પ્રેરાય છે. એ પણ મારા પોતાના જાતઅનુભવને આધારે....

૨૦૧૦ની શિવરાત્રિનો આગલો દિવસ ખૂબ જ વ્યસ્ત હતો એટલે શિવરાત્રિ માટે કોઈ તૈયારી કોઈ યોજના - કોઈ વિચાર વગર જ સૂતી. શિવરાત્રિને દિવસે એક સ્વખન સાથે ઉંઘ ઉડી.... સ્વખનમાં હું અનેક પગથિયાંવાળા એક અતિવિશાળ જળકુંહની પાળી પર ઊભી હું. આગળ એવો જ એક બીજો હું દેખાય છે. અનેક પાળીઓની જાગે ભુલભુલામણી રચાયેલી હતી, એના પર ચાલતાં ધ્યાન આવ્યું કે અરે! આ તો ભવ્ય વિશાળ મંદિર છે જેની દીવાલો દૂર દેખાય છે. આગળ શું છે એવી ઉત્સુકતાની સાથે આગળ વધતાં છેલ્લે દેખાતા હુંહમાં એક ગોમુખમાંથી પાણીનો નાનો ધોધ પડતો હતો અને એની ઉપર એક શિવલિંગ હતું... ધરમાં હસતાં-હસતાં મજાકમાં વાત કરી કે આજે તો શિવજીએ સામે ચાલીને દર્શન આપ્યાં... મંદિર જવાની હવે જરૂર નથી... વાત ત્યાં જ ભુલાઈ ગઈ.

૨૦૧૧ની શિવરાત્રિને દિવસે અમે મહાબળેશ્વર જવા નીકળ્યાં, પણ પુના પાસે ગાડીમાં કંઈ ખરાબી થતાં અને રીપેર થતાં વાર લાગે એમ

હોવાથી તે દિવસે મહાબળેશ્વર ન પહોંચી શક્યા. બીજે દિવસે સવારના નીકળી ક્ષેત્રમહાબળેશ્વરના એક રિસોર્ટમાં ઉત્તરી - પાસે જ આવેલ અતિપ્રાચીન મંદિર સંકુલમાં દર્શન માટે ગયાં. ત્યાંના ૧૩મી સદીમાં બંધાયેલ પંચાંગાના મંદિરમાં પગ મૂક્તાં જ એક અજબ અનુભૂતિ થઈ, ત્યાં જ મારા પગ જકડાઈ ગયા અને પાસે ઉભેલ મારા પતિનો હાથ પકડી બોલી ઉઠી અરે! આ તો ગઈ શિવરાત્રિએ આવેલ શમાણાનું મંદિર છે... મેં તો આ જોયું છે, પણ અનેકગાણા વિશાળ સ્વરૂપે... અને હું આગળ છોડી છેલ્લે મૂકેલ શિવલિંગ જોવા, પણ ત્યાં તો જોવા મળી ભગવાન ફૃષ્ટાળની મૂર્તિ, હું નિરાશ થઈ. મને કંઈક બેચેની થઈ. પછી ચારે બાજુ ફરી ત્યાંની દીવાલ પર લખેલ અનેક માહિતીઓ વાંચતાં જાણવા મળ્યું કે શિવરાત્રિએ આ મંદિરમાં દર્શન કરવાનું ખૂબ મોટું માહાત્મ્ય છે. આજે પણ શિવરાત્રિએ લોકો દર્શન માટે આવે છે, પણ શિવલિંગ?!! કદાચ કયારેક કોઈ કાળે ત્યાં હશે?!! શિવજી જાગે....

હું આ પહેલાં મહાબળેશ્વર ત્રણેક વાર ગયેલ પણ પહેલી વાર ગઈ ત્યારે મારી ઉંમર ૧૭-૧૮ વર્ષની હતી એટલે કે સ્પષ્ટ યાદ છે કે આગલી કોઈ મુલાકાતમાં આ મંદિર જોયું નહોતું...

આપણાં અને બીજાનાં આવાં અનેક સ્વખન જ આપણી શમાણાની દુનિયાને રોમાંચિત-રંગીન અને રહસ્યમય રાખે છે.

દીના વધરાજની

શમણાં... એક વાગ્યથંભી વાગ્યાર...

નવ મહિનામાંના ગર્ભના અંધકારમાં રહેલા શિશુનું પણ એક શમણું હશે... બહારની ચળકાટભરી દુનિયા જોવાનું. આમ, જીવનના દરેકેદરેક તબક્કે મનુષ્ય શમણાં જોતો હોય છે - અને એ શમણું ક્યારે અને કેવી રીતે સાકાર થાય એની રાહ... ઘોડિયે જૂલતું બાળક ઉંઘમાં હુસે કે રે તોય આપણે કહેતાં હોઈએ છીએ કે - એણે સપનું જોયું હશે! નાના બાળકનું મોટા થઈને ડોક્ટર, પાઈલટ, ટીચર થવાનું શમણું.. યુવાન સ્વી-પુરુષનું યોગ્ય જીવનસાથી અને સુખી સંસારનું શમણું, નોકરીમાં ઉચ્ચ પદ અને પ્રતિજ્ઞાની કામના.. આ તો બહુ જ સામાન્ય શમણાંની વાત થઈ. કવિશ્રી હરીન્દ્ર દવેએ તો એક રજકાણ પણ સૂરજ થવાનું શમણું જુએ છે એની સુંદર કલ્પના કરી છે - એક રજકાણ સૂરજ થવાને શમણે...

પ્રકૃતિના દરેક સજીવને ઈશ્વરે શમણાં જોવાની ભેટ આપી છે એમ કહીએ તો કદાચ ખોટું નહીં. શું છે આ શમણાં? રોટી-કપડાં-મકાન-હવા-પાણી પછી મનુષ્ય જીવનનો જીવવાનો કદાચ એકમાત્ર સહારો એટલે જ શમણાં. કદાચ આ સૂચિની રચના એટલે જ ઈશ્વરે સેવેલું સ્વાન્ન - આ ઈશ્વરીય સ્વાન્ન નગરીના આપણે સહુ રમકડાં જેની ચાવી સ્વયં પ્રભુ પાસે છે. દુનિયાની દરેક સંસ્કૃતિ અને ધર્મમાં સ્વાન્નનું આગવું મહત્વ છે.

ભાષાને સ્થળ ભલે અલગ હોવાનાં પણ અનુભૂતિ તો સરખી જ. સ્વાન્ન સાથે કંઈ કેટલીય માન્યતાઓ સંકળાયેલી છે, જેમ કે વહેલી સવારે જોયેલું સ્વાન્ન મોટે ભાગે સાચું જ પડે.. જમણા પડખે સૂઈએ તો ડરામણાં સપનાં આવે... જોકે આ બધું કેટલે અંશો સાચું છે એ ચર્ચાનો વિષય છે.

દુનિયાભરના સાહિત્યમાં ‘શમણાં’ વિશે પુષ્કળ લખાયું છે, ફિલ્મો બની છે અને કંઈ કેટલુંય...!!! સ્વાન્ન અને ઈચ્છા વર્ચ્યે બહુ જ પાતળી ભેદરેખા છે. કહેવાય છે કે તમારા સુખુમ મનમાં ધરબાયેલી અતૃપું ઈચ્છા ‘શમણાં’ રૂપે દેખાતી હોય છે. ઘણી વખત જોયેલા - સેવેલા સ્વાન્ન પરિશ્રમ અને પ્રારંભના સહકારથી સાકાર થાય છે - નહીંતર કોઈએ કદાચ સ્વાન્ને નહીં વિચાર્યું હોય કે એક સામાન્ય ચા વેચનારનો દીકરો દેશનો વડા પ્રધાન થશે! અને દેશના ‘રાજવંશ’નો વંશ વિદૂષકવેડા.... પંખીને મુક્ત ગગનમાં વીહારતાં જોઈને એવી જ રીતે આકાશમાં ઊડવાનું શમણું સાકાર થયું ઓરોપ્લેનની શોધ કરીને... માનવજીતને એક તાંત્રણે જોડવાનું સ્વાન્ન એટલે જ આપણું ઈન્ટરનેટ. આજે વિશ્વમાં જે આધુનિક શોધ સર્જાઈ છે એના મૂળમાં કોઈ વિજ્ઞાનીએ સેવેલું સ્વાન્ન જ હોય છે. Every Great dream begins with a dream.

આપણે એહીં ‘શમણાં’ કે ‘સ્વાન્નાં’ વિશે વધુ

વैज्ञानिक विश्लेषण ન કરતां સામાન્ય ચર્ચા જ કરીશું. કીડીને કણ ને હાથીને માણ આપનારા ઈશ્વરે મનુષ્યને શમણાંદુપી બખિસ આપીને અપાર શક્તિની ભેટ આપી છે. સંશોધન કહે છે કે દુનિયાના ધર્મોના ઉદ્ભબ પાછળ ‘સ્વભન’ જ કારણરૂપ છે. આજની ૨૧મી સદીના વિજ્ઞાનીઓ ‘સ્વભન’ સાથે સંકળાપેલી ધાર્મિક માન્યતાઓનો તાગ મેળવવા મથી રવા છે. જોકે કેટલાક લોકો એવી દલીલ કરે છે કે સ્વભન બિલકુલ નિરુદ્ધેશ અને વાહિયાત પ્રક્રિયા છે જ્યારે બીજા વર્ગનું માનવું છે કે સ્વભન જીવવાનું પ્રેરકબળ છે. જે હોય તે... એક શમણાંને સહારે મનુષ્ય આખુંય જીવન પસાર કરે એ જેવી તેવી બાબત નથી. શમણાંમાં તો મનુષ્ય

ઝુગારનેય ડોલાવી શકે એટલો તાકતવર બની જાય છે તો એથી વધુ શું પુરાવો આપી શકાય શમણાંની તાકાતનો?

શમણાં, કહો કે સ્વભનાં - એક અત્યંત જટિલ વિષય છે. એનાં વૈજ્ઞાનિક મનોવિજ્ઞાનિક ધાર્મિક અને વૈયક્તિક પાસાં છે જેના વિશે પુષ્ટ સંશોધન કરવામાં આવ્યું છે. અફકોર્સ સાહિત્યના દરેક પ્રકાર ‘શમણાં’થી જ સભર બન્યા છે, એમાં બે-મત નથી. જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર માનવસૂચિનું અસ્તિત્વ રહેશે ત્યાં સુધી ‘શમણાં’નું પણ અસ્તિત્વ રહેશે જ અથવા તો એમ પણ કદ્દી શકાય કે જ્યાં સુધી ‘શમણાં’ છે ત્યાં સુધી માનવસૂચિ રહેશે જ.

સુહાની દીક્ષિત

વાચકોને...

શું આપ નાગર મંજૂષામાં પોતાની કૃતિ/લેખ/રચના મોકલવા ઈચ્છો છો? તો...

૧. જ્ઞાતિબંધુઓને નભ વિનંતી કે પોતાની કૃતિ સુધ્દ અને સુવાચ્ય અક્ષરોમાં કેરા કાગળની એક બાજુએ લખી મોકલવી.
૨. કૃતિ મોકલનારે પોતાનું નામ, સરનામું, ઉંમર તથા ફોન નંબર કૃતિની નીચે જરૂરથી લખી મોકલવા વિનંતી
૩. કૃતિની પસંદગી તથા સંકલનની જવાબદારી સંપર્લૂપણે તંત્રીની રહેશે.
૪. કૃતિ મોકલવાનું સરનામું:

સુહાની દીક્ષિત

સી-૧/૭૦૩, કેસર કો. ઓ. સોસાયટી, ચારકોપ, કાંદિવલી (વેસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૬૭.

ફોન : ૯૮૨૧૩૧૮૮૦૫ / ૦૨૨ - ૨૮૬૬૨૧૫૦ ઈમેલ : editor@shrivadnagaranagar.org

દીના વધીરાજીની

બી-હાર્મની, ચારકોપ વિલેજ, કાંદિવલી (વેસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૬૭.

ફોન : ૦૨૨ - ૨૮૬૮૨૨૬૭ ઈમેલ : editor@shrivadnagaranagar.org

DISCLAIMER : આ સામાયિકમાં પ્રકાશિત દરેક લખાણની જવાબદારી લેખકની પોતાની રહેશે.

રે શમણાં.....

આજે સ્વપ્ન વિશે લખવાની વાત આવી છે. સ્વપ્નના કેટલા પ્રકાર છે... દિવાસ્વપ્ન, રાત્રિ સ્વપ્ન... શમણાં પ્રેમનાં, યાદોનાં વગેરે.... શ્રી ધીરુભાઈ અંબાણી કહી ગયા છે કે, ખુલ્ખી આંખે સ્વપ્ન જુઓ. કયારેક તો પૂરું થશે. આજ એનું સ્વપ્ન પણ સોળ આના સાચું પડ્યું છે. આપણું... પણ થશે બહું સરસ નામ આપ્યું છે ભગવાને આપણી અંદરની જિજીવિષાને સંતોષવા માટે. કહેવાય છે કે, સ્વપ્ન ન હોય તો, જાગ્યું શાને? પણ હું કહું કે સ્વપ્ન વગર તો જિંદગી અધૂરી રહી જાય.

“સ્વપ્ન એટલે એવી જગ્યા કે જ્યાં
તું ન હોય તો પણ મળી શકાય”

“ઈચ્છાઓ આરપાર છે
સપનાઓ ધારદાર છે.”

આયુષ્યની દોર પર ખેલાતો આ સપનાનો જંગ એટલે જિંદગી. આ જગતમાં સમજ વિનાનો માણસ મળશે પણ.... સપનાં વિનાનો માણસ નહિ મળે. દરેક માણસને એક સપનું હોય છે. કોઈને બંગલાનું તો, કોઈને મોટરનું, તો કોઈને વિદેશમાં ફરવાનું.... આજનો માણસ સ્વપ્નસેવી દુનિયામાં જીવે છે. એક સપનું આંખમાં આંજશો અને એ પછી એ આંજણથી આખી દુનિયા જોવા લાગશો. આખું જગત અત્ર, તત્ર, પત્ર... સપનામય લાગશો. સપનાની આજ તો લહેજત છે.

એ લહેજતને સહારે સપનાં સેવનારાઓ આ કઠોર-નઠોર દુનિયામાં મોજ-મસ્તીથી જીવતા હોય છે. આવા સ્વપ્નસેવીઓ પોતાના સ્વપ્નને ખાતર કુરબાન પણ થઈ જાય છે. દરેકને પોતાનું એક આગવું ખાસ સ્વપ્ન હોય છે અને એ સ્વપ્નને આધારે જીવન જીવી જતા હોય છે. સ્વપ્ન પરથી એક ગીતની પંક્તિ યાદ આવેકે,

‘આજ રે સપનાંમાં.... ગુજરાતી ભાષાની આ એક કવિતા હતી.

સપનાની પણ એક દુનિયા છે અને પ્રકાર છે. કોઈ માણસ એમ કહે કે, મને તો કોઈ દિ સપનાં આવે જ નહિ.... તો એ જડ છે. રસ્તામાં પેલા પથ્થરને પણ વાચા કૂટે તો એ કહે કે, મારું સપનું છે કે, રસ્તા વચ્ચે બેસીને ઠોકર આપવા કરતાં રસ્તાની એક બાજુ બેસી કોઈને વિસામો ખાવાનું સ્થાન બનું. મીરાંની આંખમાં કૃષણને પામવાનું સપનું હતું જ ને? આખું જગત ત્યારે એને ખારાશવાળું લાગતું હતું. બાર વર્ષના બાળકને થોમસ આલવા એડિશન બનવાનું સપનું જાગે અને દુનિયા બદલાઈ જાય. સુખનાં સમીકરણો અને સમૃદ્ધિનાં ગણિત બદલાઈ જાય. સ્વપ્ન વિપરીત પરિસ્થિતિમાં વ્યક્તિને નવી શક્તિ, કૌવિત, દિંમત પ્રદાન કરે છે. સપનું એક એવી ચીજ છે કે, જે તમને કયારેય પાછા વળીને જોવા દેતું નથી. અનું સ્વપ્નવત મન એમ જ કહે કે...

I do it.....

જગતના ચાર ખંડો પર રાજ કરનાર...
પોતાના અત્યંત અપ્રતિમ અભિનયનાં અજવાળાં
પાથરનાર સારદ બર્નહાટ પાસે એક જ સપનું હતું,
શ્રોતાઓને આનંદમાં દુબાડવાનું.... એક
જહાજના તૂટક પર પડી જવાના લીધે પગમાં
ભયંકર ઈજા થઈ, હિંમત ન હારી.... લોકોને થયું
કે, આ નાદાર થઈ ગઈ... પણ સારાછ જેનું
નામ.... ઓપરેશન વખતે પણ તે નાટકના ગોતની
પંક્તિઓ ગણગાણતી રહી. ઓપરેશન થઈ ગયું.
સારાછનું સ્વઘન હતું... મરતે દમ તક લોકોને
આનંદ-મસ્તીમાં રાખવા... તે પછી તેણે સાત વર્ષ
સુધી વહીલાયેરમાં બેસીને દેશના જુદાજુદા
ભાગોમાં પોતાના શોરજૂ કરી શ્રોતાઓને ખુશાહાલ
રાખવાનું સ્વઘન પડ્યું કર્યું.

સ્વઘનને સિદ્ધ કરવા માટે રાતદિવસ એક
કરનારી ભક્તિને જિંદગીમાં સૌથી મોટો પડકાર

પોતાની આસપાસના સામાજિક જીવનમાંથી આવતો
હોય છે. કહેવાય છે કે, ભગત સ્વઘન અને જગતનો
ક્યારેય મેળ પડતો નથી. સ્વઘનસેવી પોતાના માર્ગમાં
આવતી નિષ્ફળતા, નિંદા-ટીકા વગેરેનો હસતે મુખે
સામનો કરતો હોય છે. આનું કારણ એ છે કે, એમની
પાસે એક સ્વઘન હોય છે, એ સ્વઘનને લઈને ચાલતાં
જ નહીં.... બલકે પ્રતિપળ શાસ લેતાં હોય છે. આવાં
જ સ્વઘનપ્રેમીઓએ જગતમાં પરિવર્તન આપ્યું છે.
જગતના વિકાસ અને પરિવર્તનની કોઈ ધરી હોય તો
તે સ્વઘન છે. મનમાં જાગેલું સપનું, પરિવર્તનની એક
અલગ જ સર્જકતા બને છે.

છેલ્લે.... ટૂંકમાં એક અંગ્રેજ કવિએ કહ્યું છે
કે.... નામ અનું ટેનિશાન...

“સ્વઘન જ્યાં સુધી રહે, ત્યાં સુધી સત્ય હોય
છે.”

નીતા હાથી

શમણું - “ન હુન્યતે”

જુંગળી ખ્વાબ હૈ, ખ્વાબ મેં જૂદ હૈ કચા
ઓર ભલા સચ હૈ કચા”

મારી અંતિમયાત્રામાં ચિક્કાર મેદની જામી હતી. લગભગ સર્વ ઠોયના કિકેટરો હાજર હતા. મા અને ભાઈ અત્યંત રોમાંચિત હતાં. અચાનક કોઈએ મારી પર પાણી નાખ્યું. “ભાઈ કહેતા હતા બાપા મેચમાં નથી જવું? હું સફાળો જાગી ગયો. અમારી સ્કૂલની HARRIS SHIELD FINAL રસપ્રદ તબક્કામાં હતી. અમે તે FINAL ૧૪ રને જતી ગયા. મારું સ્વખ્ય હતું કે મારી સ્કૂલ BHARDA NEW HIGH SCHOOLના દિઝાજ કિકેટરો જે ભારત વતી ટેસ્ટ મેચ રમી ચૂક્યા હતા - શ્રી વિજય મર્યાન્ટ, શ્રી પોલી ઉમરીગર શ્રી બુદ્ધિ કુંદરન તેમની હાજરીમાં મેં મારી સ્કૂલને ફાઈનલ જિતાડી તે વર્ષ હતું આશરે

૧૯૬૩-૬૪ મારું સ્વખ્ય સાકાર થયું હતું. તે પછીનાં વર્ષોમાં ઘણાં સ્વખ્યાં જોયાં. મજા આવી.

૨૦૦૬માં ૨૧.૫.૦૬ અમારી HARMONY MUSIC ACADEMYના પ્રથમ વર્ષનો અંતિમ દિવસ મારા કાકા અને માસીની પરવાનગી લઈ હું ગયો. માના સ્વર્ગવાસને ૧૨.૦૫.૦૬ હજી ૧૦ દિવસ થયા હતા. રિક્ષા કરી, પણ ટ્રાફિક જોરદાર. મારી આગળ એક બેસ્ટની બસ હતી. મને ઝોકું આવી ગયું. સપનામાં મને માનો હસતો ચહેરો દેખાયો. ૨૦ મિનિટ બાદ જાયો ત્યારે બેસ્ટની બસની જજ્યાએ એક રિક્ષા હતી, જેના પર લખ્યું હતું "MY PRESENCE IS ALWAYS WITH YOU". મને માનો સંદેશો આવી ગયો

ભદ્રાયુ વૈશ્વ

સ્વરૂપ : એક પરપોટો

"Sweet dream!" આ શબ્દો ઘણી વાર આપણા સ્વજનો અને શુભચિંતકો તરફથી સાંભળતાં હોઈએ છીએ. વ્યક્તિના મનગમતા વિચારો મીઠાં સ્વરૂપનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

ચાલો, સપનાં વિશે થોડીક માહિતી મેળવીએ. સપનાની વ્યાખ્યા શું છે! સપનાં વ્યક્તિની અપૂર્ણ, અધૂરી મનોકામનાની અભિવ્યક્તિ છે. વ્યક્તિના મનની બે બાજુ છે. સજાગ (Conscious) અને પ્રબુદ્ધ (Sub-Conscious) એવું માનવામાં આવે છે કે આપણું પ્રબુદ્ધ મન રાત્રિના સમયે વધુ સક્રિય બને છે જેના પરિણામસ્વરૂપ સપનાનું સર્જન થાય છે. નિદ્રાને આધીન થયા પછી દોઢથી બે કલાકના અંતરે સપનાં આવે છે. નિદ્રાની શરૂઆતના ભાગમાં જ સપનાં આવે છે.

સપનાનું આગમન ફક્ત રાત પૂર્તાં જ સીમિત નથી. આપણે શું દિવાસ્વરૂપ વિશે નથી સાંભળ્યું? દિવાસ્વરૂપનો પોતાની આગવી પ્રકૃતિ છે. મનોવિજ્ઞાન એવું કહે છે કે જ્યારે વ્યક્તિ જીવનની કપરી અને કડવી વાસ્તવિકતાથી દૂર ભાગે છે, ત્યારે તે દિવાસ્વરૂપમાં ગરકાવ થઈ જાય છે. આ સ્થિતિમાં તેને આ જીવન એક ગુલાબી અને રંગીન સપના જેવું લાગે છે. એટલે day dreaming એક પ્રકારની છટકબારી છે.

જેવી રીતે સિક્કાની બે બાજુ હોય છે તેવી જ રીતે સપનાં પણ બે પ્રકારનાં હોય છે. સારાં અને ખરાબ-ખરાબ સપનાં બિહામણાં હોય છે. જેને આપણે Nightmares કહીએ છીએ, આપણને ભયભીત કરી મૂકે તેવી પરિસ્થિતિ અથવા પ્રસંગનો અનુભવ થયો હોય ત્યારે નકારાત્મક સપનાં આવે છે. ઘણી વાર આપણને વિચિત્ર, અર્થહીન અને આપણા રોજિંદા જીવનના સંદર્ભથી કોસો દૂર એવાં મેળ-માથા વગરનાં સપનાં આવે છે. બીજી તરફ day dreaming સપનાની સકારાત્મકતાને દર્શાવે છે. દિવાસ્વરૂપ જોનારાઓ બુદ્ધિમાન હોય છે અને તેઓએ કેટલાય આવિજ્ઞાતો કર્યા છે. ઉદાહરણ સ્વરૂપ ન્યૂટનનો ગુરુત્વાકર્ષણનો આવિજ્ઞાર દિવાસ્વરૂપ કેટલાય કવિઓ માટે પણ પ્રેરણાચોત બન્યા છે. સપના વિશેની કવિતાઓ, ગઝલ, ગીતો, ફિલ્મી ગીતોનો અભણક ખજાનો આપણા સાહિત્યમાં મોજૂદ છે.

સપનાં કદાચ વ્યક્તિની મનોવૈજ્ઞાનિક સ્થિતિ દર્શાવતાં હોય, પણ તેમાંથી એક અથાગ પરિશ્રમ જન્મે છે. આપણે સુરમ્ય, સ્વર્ગસમી દુનિયાનાં સપનાં જોઈએ છીએ, પણ તેને વાસ્તવિકતાનું સ્વરૂપ આપવા માટે આપણે તનતોડ મહેનત કરવી પડે છે. કોઈ જાહુઈ છડી નહીં, પણ આપણનું સતત કાર્યરત રહેવું અને દૃઢનિશ્ચય આપણાં સ્વરૂપને સાકાર કરે છે.

કહેવાય છે કે every great dream begins with a dreamer.

Nothing is Permanent. આપણાં સપનાં પણ પાણીના પરપોટાની જેમ કાણભંગુર હોય છે, જે મનના પટ પરથી અદૃશ્ય થઈ જાય છે અને કોઈક સપનાં મન પર પોતાની ઊંડી છાપ છોડી જાય છે. એક કવિતાની પંક્તિઓ યાદ આવે છે.

"Row row row your boat
gently down the stream
merrily, merrily, merrily-Life is a But a
dream"

આપણું જીવન પણ એક સ્વખન છે, જે અદ્યજીવી છે.

આપણે આ જીવનનૈયા હળવે, હળવે,
આનંદિત રહી, શ્રમજીવી બની હંકારીએ જેથી
આપણા જીવનપ્રવાહને શાંત કિનારો મળે, અને
આપણને સપનાઓ સાકાર કરવાની નવી દિશા
મળે

ચૌલા હાથી

આવે સ્વખન

ન જોવે વાટ કોઈની
મનગમતું કે આણગમતું
ન રોકી શકો
ન ટોકી શકો
એ તો દોટ મૂકે ખુદની
રમાદે ક્યારેક ને ગભરાવે ક્યારેક
મનમાં હોય તેના તે રોવરાવે
આજ આવે
કાલ આવે ન આવે
જોવે ના દિન કે રાત
ન દે હુંમેશા કોઈનો સાથ
પલભરમાં લુસ થાય
ને ક્યારેક અંકાઈ જાય સ્મૃતિપટ પર

ડૉ. સતીશ હાથી

સપનાનાં શાહુજહાં

‘પૃથ્વી પરનો ગરીબ માણસ એ નથી કે જેની પાસે નાણાં નથી, પરંતુ સૌથી ગરીબ માણસ તો એ છે કે જેની પાસે સપનાં નથી.’

ચાણક્યની આ ગૂઢાર્થ છતાં વાસ્તવિકતાને વરેલી પંક્તિથી શ્રી માનકરસાહેબે પોતાના વક્તવ્યની શરૂઆત કરી ત્યાં જ તાળીઓના ગડગાટથી સમગ્ર હોલ ગૂંજુ ગયો.

૩૫ વર્ષ નિષ્ઠાવાન, નિષ્પક્ષ, નિષ્કલંક અને છતાં નિસ્વાર્થ સેવા આપી ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ચીફ જસ્ટિસ શ્રી માનકર સાહેબ નિવૃત્ત થયા છે. તેમની ન્યાયપૂર્ણ કાર્યવાહીને બિરદાવવા તેના ભિત્રો, શાતિજનો, કુટુંબીજનો અને શુભેચ્છકો દ્વારા વિદાય સમારંભના ભવ્ય સમારોહનું આયોજન કરાયું છે.

મંચ પર સમાજના અગ્રણી નેતા, આયોજકો તથા કેટલાક વડીલો સાથે શ્રી માનકર સાહેબ પણ બિરાજ્યા છે. કાર્યક્રમના સંચાલકે ચીફ જસ્ટિસ શ્રી માનકર સાહેબનો ટૂંકો પરિયય આપી તેમના જીવનના વિવિધ અનુભવોની ઝાંખી કરાવી નવી પેઢીને પ્રેરણારૂપ બને તેવાં વક્તવ્ય માટે તેઓશ્રીને આમંત્રિત કર્યા છે.

વ્યક્તિવિશેષ શ્રી માનકર સાહેબ પોતાની ખુરશી પરથી માઈક તરફ જેમ જેમ આગળ વધતાં ગયા તેમ તેમ તેઓશ્રી પોતાના જીવનના

ભૂતકાળમાં સરકતા ગયા. ૧૫-૨૦ ડગલામાં તો જીવનના અનેક પ્રસંગો એક પછી એક તેના સ્મૃતિપટ પર છવાતા ગયા. તેમાંનો પાયાનો પ્રસંગ નજર સમક્ષ આવી ગયો કે જેમણે શ્રી માનકર સાહેબને એક અદ્કેનું સ્થાન અપાવ્યું.

શ્રી માનકર સાહેબે વક્તવ્ય આગળ વધાર્યું ભિત્રો, નાનપણમાં મને ટ્રેજરી ફિલ્મ બાહુ ગમતી. તેમાં પણ કોઈનાં દશ્યો જેમાં આવતાં હોય તેવી ફિલ્મો તો બે-ત્રાણ વખત જોતો. કોઈ કેસ અને ન્યાયાલયના ચુકાદા વિશેનાં લખાણો અચૂક વાંચતો અને કટિંગ ભેગાં કરતો. કાળો કોટ, પેન્ટ, ટાઈ અને દબદબાભર્યા વકીલનું વ્યક્તિત્વ મારી ભાવિ આશાનું કેન્દ્રબિંદુ હતું.

બી.એ.ના પરિણામની રાહ જોવાતી હતી. ભવિષ્યમાં શું કરવું તેના અનેક ઘોડાઓ મનમાં ઘડાતા હતા. વડીલોનાં સૂચનો અને સલાહો વારંવાર મગજ પર ડોકાયાં કરતાં હતાં, પણ મારા મનમાં તો ન્યાયશીલતાનાં સપનાઓ જ સળવણ્યાં કરતાં હતાં અને એ રાતે હું સપનામાં જ ખોવાયેલો રહ્યો.

ન્યાયાલયના કોઈ રૂમમાં ન્યાયાધીશની ખુરશી પર યુનિકોર્ટ સાથે હું બિરાજમાન છું. મારી આજુબાજુ બે બંદૂકધારી અંગરશકો મારી રક્ષા માટે હાજર છે. ટેબલ પર એક બાજુ ભગવદ્ગીતાનું પુસ્તક તો બીજી બાજુ ન્યાયને સત્યના ગ્રાજવે તોળતી આંખે કાળી પણી

બાંધેલી ન્યાયની દેવી નિષ્પક્ષ ન્યાયની પ્રેરણા આપતી ઊભી છે. કોઈ રૂમ વકીલો અને ફરિયાદી આરોપી તથા સાક્ષીઓથી ખીચોખીય ભરેલો છે. લાકડાના એરાશને ટેબલ પર પદ્ધતું છું અને રૂમમાં નિરવ શાંતિ પ્રસરી જાય છે. બજે પક્ષના વકીલો વિવિધ પ્રશ્નો અને પેટાપ્રશ્નોથી અહેવાલ તૈયાર કરવાની પૂર્વતૈયારી કરે છે. ખૂબ અંયબા અને આશ્રય વચ્ચે હોલનું વાતાવરણ ગરમાતું જાય છે. હું મારો વિચાર રજૂ કરવાની શરૂઆત કરું ત્યાં તો...

અંજન, ચાલ સાત વાગી ગયા. ઊભો થા પાણી જતું રહેશે, જલદી ફેશ થઈ પાણી ભરવા આવી જા.... મમ્મીનો ઓર્ડર આવી ગયો.

હું તો જબકીને જાગી ગયો. વહેલી સવારનું સપનું સાચું પે છે તેમ માની હું ઊઠીને સીધો ભગવાનનાં દર્શન કરવા મંદિરમાં ગયો અને પ્રાર્થના કરી. સપનાની પકડ એવી તો મજબૂત હતી કે હજુ સુધી ન્યાયાધીશની રૂઆબદારી વ્યક્તિમતા મગજમાંથી ખસતી જ ન હતી. અહાદાદા... કેટલી ભવ્યતા અને છતાં નાજુક જવાબદારી.

બી.એ.માં સારા માર્ક્સ આવવાથી LL.B.માં સરળતાથી ઓડમિશન મળી ગયું અને પછી તો LL.M. પણ કરી લીધું અને વકીલાત શરૂ કરી. અંતે મારું સપનું પાર પડ્યું. ત્યારથી આજ દિન સુધી નિષ્પક્ષ અને નીડરતાથી ન્યાયી નિર્ણયો આપ્યા છે તેનાથી હું ખૂબ શીખ્યો છું. સમાજની સેવા કરવાની તક મળી છે. દેશ અને સમાજ સાચા

ન્યાયને સમર્થન આપે છે તે એક ગર્વની વાત છે.

બાકી હા, માત્ર કણો યુનિફોર્મ પહેરવાથી સફળ વકીલ બની શકતું નથી. તેને માટે દિંમત, નિષ્પક્ષતા અને સત્યપ્રિયતાના ગુણ હોવા જરૂરી છે. સમાજમાં નિર્દોષ વ્યક્તિને ન્યાય મળે અને આરોપીને સજા મળે તે માટે મેં પ્રાણ કે પરિવારની ચિંતા કર્યા વગર ન્યાયી ચુકાદાઓ આપ્યા કર્યા જેના પરિણામે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ચીફ જસ્ટિસ સુધીની ઉચ્ચતમ પદવીથી નિવૃત થાઉં છું

જીવનમાં સેવેલાં સપનાં સારા અને યોગ્ય માર્ગી હોય તો સિદ્ધ થવામાં વાર લાગતી નથી.

નાનપણાં એ સોનેરી સપનાની વણાથંભી
વણગાર તો ચાલતી જ રહી જેમકે....
સોણલાના દોરે દુનિયા નવી,
ગુંથવાતી ગઈ....

શ્રી રાજેન્દ્ર શાહની પંક્તિ હું વે અત્યારે મને બિલકુલ સાચી પડતી નજરે પે છે.

એક ખાસ સલાહ છે કે આપણી માનસિક દરિદ્રતાને લીધે સપનાં નાનાં હોય છે તેથી સપનાને હુંમેશાં દિવ્ય જ બનાવો.

અંતમાં એટલું જ કહીશ કે દેશમાં ન્યાયપ્રિયતા જળવાઈ રહે અને સ્વસ્થ ભારતનું નિર્માણ થાય તે જ શુભેચ્છા....

તાળીઓના ગડગડાટ અને સ્ટેન્ડિંગ ઓવીએશન સાથે હોલના બધા જ શ્રોતાઓ 'સપનાના શાહજહાં'ને વંદન કરતા રહ્યા.

રેખા અવાશિયા

એક તૂટેલું શમણું

‘પસ્તી...., ભંગાર....’ બહારથી આવતા પસ્તીવાળાના અવાજના દોરડાએ વેણુને વિચારેના કૂવામાંથી બહાર ખેંચી. પરીક્ષાના પરિણામે એના જીવનને કેવું બદલી નાખ્યું હતું? થોડાક દિવસો પહેલાં તો એનું મગજ જેવું નવરું પેઢે શમણાઓની દુનિયામાં ખોવાઈ જતું.. પોતે ડૉક્ટર બનશે, પોસ્ટ ગ્રેજ્યુઅશન કરશે, પોતાની હોસ્પિટલ ખોલશે અને ખૂબ નામ કમાશે. આ માત્ર એનું જ નહીં, એનાં મમ્મી-પપ્પાનું, આખા કુંભનું, અરે એની સ્કૂલના શિક્ષકોનું પણ સ્વખ્નું હતું.

વેણુ હતી પણ એવી જ, ભાણવામાં એટલી હોંશિયાર કે ૮૫%ની નીચે તો એના માક્સ ક્યારેય ન હોય. સ્કૂલમાં કાયમ પહેલી જ આવતી. એના લખેલા જવાબો ઉપર શિક્ષકો આફ્રીન થઈ જતા, એના પેપર્સ બીજા વિધાર્થીઓને બતાવતા કે જુઓ - ‘જવાબ આવી રીતે લખાય’. પણ બારમા ધોરણના પરિણામ સાથે આવેલા કોઈ જાહી તોફાને વેણુના શમણાને ‘ફૂ...’ કરીને ઉડાડી મૂક્યું હતું. એની સાથે એ શમણાના પાયા ઉપર વેણુએ રચેલા એના ભવિષ્યના મહેલને પણ ધરાશાયી કરી નાખ્યો હતો. થોડાક માક્સ માટે વેણુને મેડિકલમાં પ્રવેશ નહોતો મળ્યો.

આઘાત તો બધાને લાઘ્યો હતો, પણ વેણુને તો એ આઘાતની કળ વળતી જ ન હતી. એણે કંઈ ગુનો કરી નાખ્યો હોય એવું એને લાગતું હતું. એટલે જ તો આજે આખું ઘર એક લગ્ન પ્રસંગમાં ગયું હતું અને એ માથું દુઃખવાનું બહાનું કાઢીને ઘેર

જ રહી હતી. બહાર ‘ભંગાર....’ અવાજ સાંભળીને એને થયું કે એનું આખું જીવન હવે ભંગાર જેવું જ થઈ ગયું ને ! ડૉક્ટર નહીં બનાય એટલે ખલાસ ! હવે શું ભાણવાનું? તૂટેલા શમણાના ભંગાર સામે જોતાંજોતાં જિંદગી પસાર કરવાની, બીજું શું?

અચાનક ડેરબેલના અવાજથી વેણુ ચમકી. કોણ હશે? ત્યાં તો બાજુવાળાં નેહા આન્ટીનો અવાજ સંભળાયો, ‘મીતુબેન !’

વેણુએ બારણું ખોલ્યું. ‘આન્ટી, મમ્મી તો બહાર ગઈ છે. શું કામ હતું?’

“આ જો આ ભંગારવાળો! જૂના, તૂટેલા પિતળનાં વાસણોમાંથી કેવો સરસ પટારો બનાવી આપે છે? આખું દીવાનખાનું શોભી ઉઠે! હું તો પૂછવા આવી હતી કે તમારી પાસે પણ જો પિતળની જૂની વસ્તુઓ પડી હોય તો....’

વેણુ નેહા આન્ટીએ હાથમાં પકડેલા પિતળના સુંદર પટારા સામે જોઈ રહી. આગળ સરસ નકૂચો હતો અને અંદર પાછું મખમલ લગાવ્યું હતું. થોડીધાણી કોતરણી પણ કરી હતી. આવો પટારો સરસ ભંગારમાંથી બન્યો! ગઈકાલે પપ્પાએ કહેલા શાંદો એના મગજમાં ધૂમરાઈ રહ્યા, ‘આમ નિરાશા શું થઈ ગઈ છે? મેડિકલ નહીં તો ડેન્ટલ, પેરામેડિકલ, માઈકોબાયોલોજી, ..., ..., ..., અરે, મેડિકલ કરતાંય બીજા ઘણા સારા વિકલ્પો છે તારી સામે. એક શમણું તૂટ્યું તો બીજું જોવા માંડ.’

વેણુ ઘરમાં આવીને પપ્પાએ આપેલું કેરિયર માર્ગદર્શિકાનું પુસ્તક ખોલીને બેસી ગઈ.

ગિરિમા ઘારેખાન

ઓઠવાને હોય આભ, ઉશીકાં હોય શેઠાનાં,
પાથરેલી હોય રાત
શમણાંના શાણગાર સજ્જને ઊંઘ આવે
ને પાંખડીઓ શાં પોપચે આવે મલકાતું પરભાત

ઝાકળમાં ખંખોળિયું જૈને છાલતા થાંઈ પૂછતાં નવાં નામ...
આપણે તો બૈ રમતારામ

- માધવ રામાનુજ

ਛੇ ਜੁ ਸਪਨੁੰ ਛੇ ਆਂਖਨੁੰ ਧਰੋਣੁੰ
ਕੋਰੀਧਾਕੋਰ ਅਾਂਖ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਮਹੀਨੀ ਨੀਸਦੁੰ ਕੇ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਮੇਥੁੰ

ਸਪਨੁੰ ਤੋ ਬੋਰਨੀ ਰਤਾਸ਼ ਮਾਰੀ ਮਾਵਡੀ, ਸਪਨੁੰ ਤੋ ਮਦਮੀਠਾ ਕਾਂਟਾ
ਸਪਨੁੰ ਆਖਾਢੀ ਆਕਾਸ਼ ਨੇ ਸਪਨੁੰ ਤੋ ਪਲਵਾਕੁਕਾ ਝੀਣਾਂ ਛਾਂਟਾ

ਜੇਮ ਛੋਠਨੇ ਸ਼ਾਣਾਗਾਰੇ ਵੇਣੁ
ਛੇ ਜੁ ਸਪਨੁੰ ਛੇ ਆਂਖਨੁੰ ਧਰੋਣੁੰ

ਓਫਣੀਨੀ ਜੇਮ ਕਈ ਅਗਲੁੰ ਨਾ ਥਾਵ ਏਨੇ ਚਾਮਡੀਨੀ ਜੇਮ ਸਦਾ ਪਛੇਚਵੁੰ
ਪੱਖੀ ਬੇਸੇ ਨੇ ਜੇਮ ਡਾਗੀ ਲਹੇਰਾਵ ਏਮ ਸਪਨੁੰ ਆਵੇ ਨੇ ਮਾਰੇ ਲਹੇਰਵੁੰ

ਸਪਨਾਨੇ ਸਾਤ ਸਾਤ ਜਨਮੋਨੁੰ ਲੇਣੁੰ
ਛੇ ਜੁ ਸਪਨੁੰ ਛੇ ਆਂਖਨੁੰ ਧਰੋਣੁੰ

- ਸਂਦੀਪ ਭਾਟਿਆ

BOOK POST   DROP

From,

Shree Vadnagara Nagar Mandal, Mumbai

C/O Kamlesh S. Vohra ; 1502, Tulsibaug CHS, Ramdas Sutrale Marg,

Opp. ICICI Bank, Borivali (W), Mumbai 400092

email : vnmmumbai@yahoo.co.in • www.shrivadnagaranagar.org